

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1935

<https://hdl.handle.net/1874/9551>

JAARBOEKJE
VAN HET
OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP
„NIFTARLAKE”

1935

ELECTR. DRUKKERIJ H. J. SMITS
OUDE GRACHT 231 — UTRECHT

L. S.,

Dank zij de medewerking van meerdere leden is evenals andere jaren de Redactie weer in staat het Jaarboekje te kunnen aanbieden. Het stemt tot groote voldoening dat ook dit jaar behalve het gewaardeerde verslag onzer excursie allerlei bijdragen van historischen aard voor dezen bundel werden afgestaan.

Zonder twijfel zullen deze opstellen met belangstelling worden gelezen.

Zooals den leden reeds bekend is, is in de samenstelling der Redactie verandering gekomen. De plaats van onzen kundigen en verdienstelijken Secretaris, den Heer J. G. Th. Grevenstuk, werd ingenomen door Mej. W. F. Grevenstuk te Baambrugge.

De leden hebben met ons het vaste vertrouwen, dat zij met lust en liefde op dit terrein hare bekwaamheid zal toonen.

De Redactie van het Jaarboekje.

BESCHERMHEER.

Jhr. Mr. Dr. L. H. N. BOSCH RIDDER VAN
ROSENTHAL,
Commissaris der Koningin in de Provincie Utrecht.

BESTUUR.

Mr. Dr. J. W. VERBURGT, Leiden, *Voorzitter*.
J. G. Th. GREVENSTUK, Baambrugge, *Secretaris*.
Dr. D. A. W. H. SLOET, Abcoude.
J. D. BASTERT, Breukelen, *Penningmeester*.
L. SCHIETHART, Vreeland.
JAN VAN DER LIP, Utrecht.
A. VAN BEEK, Weesp.

}
Dagelijksch Bestuur

Pastoor A. E. RIENTJES, Maarssen.
J. WARMOLTS, te Kortenhoef.
N. BASTERT, te Loenen.
Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEYN, te Loosdrecht.
Dr. A. M. HARTOG, te Maarssen.
Mr. W. B. WESTERMANN, te Maarssen.
E. G. WENTINK, Aerdenhout.
F. C. C. Baron VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN,
te Zuilen.
Jhr. Mr. C. DEDEL, te 's-Gravenhage.
Dr. J. J. F. STEIJLING, te Maartensdijk.

LEDEN.

Abcoude:

Ds. G. G. J. Bleeker.
C. M. L. Kouw.
W. F. Pape.
Past. Dr. D. A. W. H. Sloet
Mr. A. L. des Tombe.
J. Trouw.
Joan Vis.
S. G. van der Werff.

Aalsmeer:

H. Bax.

Aerdenhout:

E. G. Wentink.

Amsterdam:

G. Ansoul.
A. J. Boom.
K. H. Broekhoff.
Prof. Dr. K. H. Bouman.
Mr. A. le Cosquino de
Bussy.
Jan W. den Duijn.
Mevr. Dr. L. Heyermans.
P. A. Kater.
D. van Lankeren Matthes.
Mej. A. G. Pos.
J. H. Roosenschoon.
Mr. J. A. van Sonsbeeck.
J. M. Vrickx.
Mevr. Marie C. van
Zeggelen.

Ankeveen:

E. R. D. Schaap.

Baambrugge:

C. L. Dekker.
J. G. Th. Grevenstuk.
Mej. Wilh. F. Grevenstuk.
R. L. Otten.
Mr. J. Schoenmaker.
G. van Walbeek.

Baarn:

P. E. Tegelberg.

Batavia:

Prof. Dr. A. Grevenstuk.

De Bilt:

L. P. van Seerenberg.

Bilthoven:

Dr. K. Heeringa.
W. P. J. Suringar.

Blaricum:

Mr. P. L. de Vries Feijens.

Breukelen:

Dr. M. H. J. Adels.
J. D. Bastert.
D. J. M. Bianchi.
St. Breuninghoff.
A. H. Colenbrander.
A. H. Doude v. Troostwijk.
Deken H. F. Frank.
F. J. de Freytag.
Mr. H. C. L. van Ginkel.
Herm. v. d. Grift.
G. C. Hoekstra.
E. B. van Julsingha.
J. Kasteleijn.

C. W. Matthes.
Hans Matthes.
Jhr. Mr. H. H. Röell.
Dr. K. de Snoo.

Bussum:

J. G. Nordemann.
Bern. L. A. M. v. Ogtrop.

Doorn:

Jhr. J. K. Lampsins van den
Velden.

Driebergen:

Jhr. P. P. de Beaufort.

's-Graveland:

F. E. Blaauw.
L. A. Boéré.
Mr. D. J. A. Baron van Ha-
rinxma thoe Slooten.

's-Gravenhage:

Bureau der Rijkscommissie
voor de Monumenten.
Jhr. Mr. C. Dedel.
Mevr. Wed. Th. J. Verrijn
Stuart-Visscher Gorter.

Groningen:

Kapelaan F. J. Schoemaker.

Haarlem:

C. Blatt.
P. J. C. Blatt.
C. Maarschalk.

Hantum (Fr.):

Ds. G. van Veldhuizen.

's-Hertogenbosch:

B. G. P. Verbiest.

Hilversum:

R. W. C. Baron van Boet-
zelaer.
D. de Bree.
Ds. J. van Bruggen.
C. L. Heek.
C. Hoetmer Nzn.
A. Roland Holst Jr.
J. Kardux.
Generaal-Maj. E. Luden.
C. Metzelaar.
P. A. Pijnappel.

Katwijk a.d. Rijn:

Mevr. M. L. H. Eerdbeek-
Claasen.

Kortenhoef:

J. Warmolts.
De Stichting „Curtevenne”.

Krommenie:

P. van Walbeek.

Leiden:

Mr. Dr. J. W. Verburgt.

Loenen:

N. Bastert.
G. J. Dokkum.
Mr. W. J. Doude van
Troostwijk.
C. de Joncheere.
Dr. M. A. de Jongh.
J. M. C. van Kempen.
Mr. H. P. Loggere.
G. J. Weijland Jr.

Loenersloot:

G. Kalff Azn.
Ir. E. Middelberg.

Loosdrecht:

Fr. Duyvensz.
 Mr. R. H. Erdmann.
 P. J. Houtzagers.
 J. C. Jurrjens.
 Mr. Dr. N. J. C. M. Kap-
 peyne van de Coppello.
 Mevr. de Wed. C.
 Matthijsen-Roland Holst.
 Jhr. Q. J. van Swinderen.
 Jhr. C. H. C. A. v. Sype-
 steyn.
 W. Voogsgeerd.
 Dr. C. W. van Wieringen.

Maarsse:

K. Broertjes.
 J. W. van Duinen.
 M. H. Eggink.
 A. M. Hartog.
 J. Homan van der Heide.
 Ir. F. W. J. Hupkens van
 der Elst.
 J. H. Jütte.
 Ds. A. v. d. Kooy.
 Th S. van Linge.
 M. Oskamp.
 Pastoor A. E. Rientjes.
 P. Reith.
 A. J. van Rossum.
 C. J. Rijsterborgh.
 H. P. Vader.
 H. A. Verwoolde.
 C. E. Wolff.
 Mr. W. B. Westermann.
 Wybren Wijmstra.

Maarsseveen:

Hendrik Booy.
 Jhr. J. Huydecoper van
 Maarsseveen.

Maartensdijk:

Dr. J. J. F. Steijling.

Munsterscheveld:

Pastoor J. J. Swildens.

Nederhorst den Berg:

Mevr. C. A. Pos—Kofoed.
 G. Graaf Schimmelpenninck

Nieuwersluis:

Th. W. Blijdenstein.
 Douair. A. Baron de Girard
 de Miolet van Coehoorn.
 Mevr. Wed. Mr. U. H. van
 Notten-Doude v. Troost-
 wijk.
 Kapitein J. Vermeulen.

Nigtevecht:

Mevr. de Wed. M. H.
 Laddé.
 G. A. van Wees.

Noordwijk:

Dr. F. C. Wieder.

Nijmegen:

H. J. van 't Lindenhout.

Oosterbeek:

Mr. E. van Beusekom.

Oudertijn:

Jan Eloy Brom.

Rhenen:

Mr. J. H. M. A. Doude
 van Troostwijk.

Rossum:

A. F. van Goelst Meijer.

Rotterdam:

Bibliotheek der gemeente
 Rotterdam.
 Jhr. P. A. H. Martini
 Buys.

Simonshaven:

Ds. H. E. Stegenga.

Utrecht:

J. B. P. Biegelaar.

Dr. C. Broeksmit.

A. P. N. den Daas.

Pastoor L. J. v. d. Heijden.

Jhr. Dr. B. M. de Jonge van
Ellemeet.

J. Th. van der Laan.

H. van der Lip.

Jan van der Lip.

Jhr. Dr. L. H. Quarles van
Ufford.

A. Ph. Ridder.

Mr. W. C. Schuylenburg.

Mr. L. Sillevis.

H. J. Smits.

Velp:

V. L. Baron v. Boetzelaer.

Vreeland:

R. J. M. de Cleyn Brem.

C. J. G. Repelius.

L. Schiethart.

Mevr. D. B. Sluijter.

Weesp:

A. van Beek.

W. A. van Dockum.

Th. J. Houtman.

H. de Kløet.

N. Smit Jzn.

R. Wartena Szn.

Weesperkarspel:

A. de Groot.

Wijk bij Duurstede:

B. Schoenmaker.

Zeist:

J. A. Lantsheer.

*Zuilen:*F. C. C. Baron van Tuyll
van Serooskerken.*Zunderdorp:*Mevr. Ds. J. A. Gerth van
Wijk-Bastert.*Zwolle:*

Dr. G. A. B. Fijnvandraat.

DONATEUR*Huis ter Heide, Zeist:*

Dr. H. Th. s' Jacob.

BEGUNSTIGERS*Abcoude:*

D. van Teeseling.

Breukelen:

Ds. C. J. H. Verweijs.

IN MEMORIAM

C. A. DE BREE, Hoofd der School, Nederhorst den Berg.

Mej. J. M. E. WILLINK VAN COLLEN, Breukelen.

Mej. M. E. WILLINK VAN COLLEN, Breukelen.

GOSWIN H. BONER, Loenen.

Deken P. W. A. PIECK, Breukelen.

JOH. RENTINK, Abcoude.

23ste Jaarverslag

Op Woensdag 20 Juni 1934 had in Hotel „de Kampioen” te Nieuwersluis de 22ste jaarvergadering plaats onder voorzitterschap van Mr. Dr. J. W. Verburgt.

Na een welkomstwoord van den voorzitter, werden allereerst herdacht de leden, die in 't afgelopen vereenigingsjaar waren overleden. Daarna bracht de Secretaris het jaarverslag uit, waarna door den Penningmeester rekening en verantwoording werd gedaan.

Door Pastoor A. E. Rientjes en Dr. A. L. Boeré werd de rekening onderzocht en in orde bevonden en den Penningmeester hulde gebracht voor zijn keurig en zuinig beheer.

De Heer Jhr. J. K. Lampsins van den Velden had bericht gezonden, dat hij als bestuurslid wenschte af te treden. Ter vergadering tegenwoordig gaf hij hiervan een nadere verklaring, doch kwam niet op zijn besluit terug.

Thans kwam de excursie in behandeling:

a. Van den Heer A. F. van Goelst Meijer, Burgemeester van Rossum, was een verzoek ingekomen om ditmaal naar Zalt-Bommel te gaan, waar op een zeer goede ontvangst kon gerekend worden.

b. Een tocht naar Amsterdam (Kon. Paleis, Waag, diverse Kerken en musea).

c. Een tocht naar het kasteel „de Haar” te Haarzuilens. Van een vroegeren tocht daarheen per trekschuit over Heien Boeicop en het dorp Kockengen had men de aangenaamste herinneringen bewaard.

d. Een tocht naar verschillende Zuiderzeeplaatsen.

Na verschillende stemmingen werd de excursie naar Haarzuilens aangenomen.

Hierna werd besloten weder een jaarboekje uit te geven, daar de jaarboekjes algemeen waardeering vinden.

XI

Door den Penningmeester werd medegedeeld, dat de Beschermheer, die als zoodanig bedankt had wegens zijn aftreden als Commissaris der Koningin in de Provincie Utrecht, als donateur aan het Genootschap verbonden bleef.

Bij de rondvraag hield de Heer A. van Beek een vurig pleidooi voor het behoud van onze schoone Nederlandsche taal, zooals die thans gebruikt wordt. Hij gaf in overweging tot den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen het verzoek te richten om de voorgestelde vereenvoudigde spelling niet wettelijk vast te leggen. Met dit laatste stemde de vergadering in.

Pastoor Rientjes vestigde er de aandacht op, dat vooral in kleine plaatsen dikwijls oude gebouwen van bestemming veranderen of gesloopt worden. Hij zou den leden willen aanraden hierop de aandacht gevestigd te houden ten einde in voorkomende gevallen dadelijk maatregelen te kunnen nemen. Het beste zou zijn dat men dadelijk den Secretaris er mee in kennis stelde, om bij de betrokken autoriteiten pogingen te kunnen aanwenden voordat het te laat is.

Besloten werd aan Heemschut een bijdrage te doen toekomen tot dekking van het tekort van de laatstgehouden tentoonstelling in het Koloniaal Museum.

Door den Penningmeester werd er op aangedrongen om pogingen te doen om het ledental uit te breiden, aangezien door overlijden en den slechten tijd het aantal danig geslonken is.

Niets meer te behandelen zijnde werd de vergadering gesloten.

Door den tegenwoordigen Commissaris der Koningin Jhr. Mr. Dr. L. H. N. Bosch Ridder van Rosenthal werd welwillend het beschermheerschap aanvaard.

Aan het verzoek van den Heer van Beek werd voldaan door een adres aan den betrokken Minister.

Daar het kasteel „de Haar” gedurende eenigen tijd niet te bezichtigen was, besloot het bestuur ditmaal een excursie naar Zalt-Bommel te houden. Uit het uitgebreid verslag, dat ons mede-lid Joan Vis hiervan in ons laatste jaarboekje gaf, heeft men kunnen zien, dat de excursie tot groote voldoening van de deelnemers heeft plaats gehad.

Het jaarboekje verscheen iets vroeger dan gewoonlijk en

XII

vond weder algemeene waardeering. Eenige artikelen voor dit jaar zijn reeds binnengekomen.

De dood heeft weder verschillende leden opgeëischt, doch in den drang om te bedanken is eenige rust ingetreden.

Hiermede besluit ik dit verslag met de beste wenschen voor het Genootschap.

De Secretaris,

J. G. Th. GREVENSTUK.

Nieuwersluis, 25 Juni 1935.

Staat van Ontvangsten en Uitgaven over het 23e Genootschapsjaar 1934—1935

ONTVANGSTEN:

Batig saldo...	f 637.52½
Contributies:	
Over 1934 5 leden ad f	12.50
Over 1935 171 leden ad „	427.50
1 lid „	5.—
2 donateurs „	15.—
2 begunstigers „	2.—
	462.—
Verkochte Jaarboekjes „	3.—
Gekweekte rente „	11.97
	f 1114.49½

UITGAVEN:

Jaarboekje 1934...	f 378.25
Incassokosten, drukkosten, zaalhuur, porti, reiskosten, enz.	143.10
Batig saldo...	593.14½
	f 1114.49½

De Excursie
naar Zuylestein en Amerongen
op Dinsdag 30 Juli 1935

Groote en enthousiaste deelname

U. Huize Zuylestein,
Zoo edel en zoo fijn!
Als parel van Nassauwe,
Blijft onze lof getrouwe.

(Naar een oud Chronicum).

Het mag een verblijvend verschijnsel genoemd worden, dat in onzen jagenden en jachtenden tijd er nog menschen gevonden worden, die een dag weten af te zonderen, om zich een wijle te vermeien in de historie en te genieten van de kunstproducten, die onze voorvaderen in lang voorbije eeuwen hebben tot stand gebracht. Het is niet alleen een genot voor degenen zelf, die zich even uit het gejaagde leven terugtrekken, om in stille bewondering van de oude kunstwerken te genieten, doch tevens blijft daardoor de belangstelling bestaan voor het zeer vele schoons, dat onze voorouders in den loop van ca. 10 eeuwen voor ons hebben vervaardigd en nagelaten. En wie mocht meenen dat wij overdrijven met een beschavingstijdvak van pl.m. 1000 jaren te noemen, mogen we wel verwijzen naar de talrijke kasteelen en bedehuizen die ons land thans nog bezit. Van meerdere dier gebouwen is de oorsprong reeds in de 10e eeuw aan te toonen, zij het dan dat er van die eigenlijke oerstichting niet veel meer is overgebleven dan de fundamenten, maar dat neemt niet weg het feit dat ze er geweest zijn, al was het dan ook in anderen vorm en van ander materiaal. Kundige bouwmeesters — hoofdzakelijk onder de kloosterlingen — waren er in die dagen ook al, en heden ten dage staan we nog

versteld over de resultaten, die zij bereikten met zeer primitieve middelen.

We willen hiermee alleen maar zeggen dat de taak van Niftarlake: het opdelven van de geschiedenis en het bewaren en bezichtigen van historische merkwaardigheden — niet alleen een schoone, maar ook 'n breede, omvangrijke taak is, die de eerstvolgende jaren nog niet ten einde loopt. Hieruit mogen we misschien ook wel de groote belangstelling verklaren, die de excursies telken jare genieten.

Ook nu weer was 'n gezelschap van ca. 80 dames en heeren

te Utrecht bijeengekomen,

om gezamenlijk op te trekken naar het Zuid-Oostelijk deel van het oude Sticht, beroemd om zijn overweldigende natuurpracht, maar niet minder om de vele kasteelen en buitens, die het nog bezit en die 'n integreerend deel van die natuurpracht uitmaken.

Bij de vele oude gezichten — vaste comparanten van Niftarlake — troffen we ook nu weer nieuwe belangstellenden aan, die zich al spoedig thuis gevoelden in de groote familie en mededeelden in den aangename en gezelligen toon, die er steeds op 'n excursiedag heerscht.

In de morgenuren was Pluvius ons al te zeer gezind, zoodat de „open" touringcar meermalen gesloten moesten worden. Na den middag evenwel trok hij zich terug en stond het gebied af aan Helios, die het overige van den dag met zijn stralen kleurde.

Toen we de oude Bisschopstad doorgesukkeld waren — wat is daar nog veel te zien voor Niftarlake! — ging het in ongestoorde vaart langs de Algemeene Begraafplaats. Verder langs de met prachtige lanen omzoomde buitenplaatsen Nieuw- en Oud-Ameliswaard, het Huis Rijnauwen, alles nog onbekend voor ons.

We passeerden vervolgens het dorp Bunnik, en de groote, alom bekende kersenboomgaarden. Jammer genoeg waren we eenige weken te laat om „kersen te gaan eten". Dat is ook al een „oud gebruik" en zou wellicht zonder bezwaar aan een excursie verbonden kunnen worden!

Wegens herstelwerken aan de straat werd niet dóór Zeist, maar óm deze plaats heengereden, niet tot schade van den

XVII

tocht, want de natuur is daar rijk in vele schakeeringen. Onder de vele groote en kleine buitens die we passeerden, noemen we even Heidestein en Hydepark, diep verscholen onder en achter het dichte hoog oprijzende geboomte.

Heerlijke schaduwlanen van groene beuken, linden en eiken, prachtige bosschages van dennen en sparren, geaccentueerd door enkele breed-gekruinde bruine beuken, vormen hier een brok natuurschoon, waarvan de bezoeker niet spoedig verzadigd wordt. En naast dit schoon van Moeder-natuur zelf, vertoont zich de natuur, zooals ze door menschenhanden is gevormd: malsche weiden, goudgele korenvelden, kwekerijen met veel-kleurige bloemen- en rozenperken, moestuinen, kenbaar aan de regelmatig rechthoekige bedden van groente in wisselende lichte en donkere tinten. Een dorado! Zooals Vondel zingt van „Het aardsche paradijs”:

Wat heeft de Godheid hier een hemelsdom geplant!
Hoe roken wij den geur van 't melk- en honigland,
En blanke leliën en versch ontloken rozen!

De eerste aanlegplaats was

het Rosarium

van Huize Doorn, bewoond door den Duitschen ex-Keizer. Deze groote tuin ligt buiten het eigenlijke landgoed, dat door den ex-Keizer bewoond wordt, een zeer hooge dichte heg vormt de scheiding tusschen beiden.

Het *Huis te Doorn* is gesticht door *Floris van Jutfaas*, Domproost van Utrecht en in 1356 voltooid door zijn opvolger *Henrick van Meerlaer*. Het was toen een vervaarlijk uitziende burcht met grachten en poorten, een verblijfplaats voor de Geestelijken van Utrecht, die tevens ook mannen van het zwaard waren.

Toen het kasteel in 1761 verkocht werd aan Herman Frederik Richard Lijnslager, had het nog ongeveer het aanzien van een sterke burcht, doch de nieuwe eigenaar liet 't verbouwen tot een eenvoudig landhuis, zooals het er thans nog staat.

In 1919 kocht ex-Keizer Wilhelm van Hohenzollern het van Baronese van Heemstra de Beaufort.

Aan de ijzeren poort, de ingang vanaf den grooten verkeersweg, staat een suppoost in uniform, die de bezoekers ontvangt

XVIII

en uitgeleide doet. Het Rosarium is tamelijk uitgestrekt en bevat vele bekende en minder bekende bloemsoorten en heestergewassen. Kronkelende, klimmende en dalende paden scheiden de perken van elkander en vormen tevens gelegenheid tot wandelen. Forsche beuken en dikke kastanjeboomen met wijd uitgespreide armen, die een dichte bladerkroon dragen, breken de eentonigheid van het lage gewas en geven tegelijk heerlijke schaduwplekken, waar het verkwikkend is even te rusten. Alle heesters en planten en struiken zijn voorzien van een bordje, waarop de naam van een of ander vorstelijk of adelijk persoon vermeld staat; ook wel draagt het den naam van deze of gene instelling of vereeniging uit het „grosze Deutsche Vaterland“.

Het Rosarium is een geschenk van de Doornsche bevolking aan den Keizer, bij gelegenheid van zijn 70sten verjaardag.

Na dit korte oponthoud werd koers gezet naar Leersum, langs den Darthuizerberg, de buitenplaats Nellestein, tot dorp Leersum, waar in Hotel „De Donderberg“

de Lunch gebruikt werd.

Leersum, oudtijds heette het Leerschem, is een dorp van één lange straat, bijna recht, een z.g. Streekdorp. De omgeving is rijk aan natuurpracht. Bijna aan het einde van het dorp, komende van de richting Utrecht, staat de Herv. Kerk, een baksteen gebouw uit de 14e eeuw, met gevoelige lijnen en fijne traceeringen.

Een eindje buiten het dorp, rechts van den weg, ligt het kasteel

Zuylestein,

het tweede doel van de Excursie.

Zuylestein is een oude heerlijkheid, niet een der eersten, maar wel een der meest bekende uit het Sticht. Wie het gebouwd heeft is nog niet met zekerheid te zeggen .

In 't midden der 14e eeuw was het *Wouter van Zuylen*, Ridder, die het in leen had van den Bisschop van Utrecht. Hij was gehuwd met Vrouwe Haze van Montfoort en overleed in 1355.

In het oudste thans nog bestaande Bisschoppelijke Leenregister van het einde der 14e eeuw staat het ten name van „*Johan van Zulen*, heren *Wouters* soen, als thuyt mit siinre

„hofstede, dat gheheten is Sulensteyne, dat gheleghen is in „de Kerspel van Ameronghen en Nederencge”.

Vermoedelijk heeft Johan niet op Sulensteine, maar op het nabij gelegen *Huis Natewisch* gewoond, daar hij en zijn leenvolgers zich veelal *van Zuylen van Natewisch* hebbend genoemd. De naam Zuylestein houdt natuurlijk nauw verband met de machtige familie *van Zuylen*, die in het Sticht groote bezittingen had. Ook de heeren van *Abcoude* hadden hier, deels als Gaesbeeksche leenen (later aan den bisschop vervallen), deels door afstammelingen uit zijtakken of bastaardij, talrijke eigendommen in handen.

Gijsbrecht van Abcoude, en later zijn zoon Zweder en kleinzoon Gijsbrecht, maakten daar in de 13e en 14e eeuw aanspraak op vele rechten en eigendommen.

Zooals gezegd, waren de heeren van Zuylen de oudst bekende bezitters van Zuylestyn. De oudste zoon van Wouter schijnt jong gestorven te zijn, zijn naam wordt althans niet meer genoemd.

Wouter wordt nu in 1416 opgevolgd door zijn tweeden zoon *Henrick*, die enkele jaren later kinderloos overleed. Zijn broer *Gerrit* wordt dan in 1421 door den bisschop met het huis c.a. beleend. In 1438 zien we *Jan v. Zuylen* als leenvolger. Deze is vele jaren bezitter van het huis geweest en genoot hoog aanzien. De Staten van 's Lands Utrecht benoemden hem tot „Dykgraaf van den Lekdijk bovendams”.

Hij schijnt geen gemakkelijke taak gehad te hebben met zijn onderhoorigen die dagelijks onder elkaar kibbelden en het malkaar lastig maakten. Toen Jan in 1494 naar Utrecht geroepen werd, antwoordde hij den Staten, „dat ick van Anxt miins liefs t'Utrecht nyet comen en derff, aengesien dat die van der nywerkerck ende v. d. hoghen en de legghen huysse dagelix malcanderen dwars over rijden ende die straeten daarmede onveiglich siin; ed voert miin lyeve keren soweten uwe lyeffden wel, dat ick eens in uwen dienst gevangen ed gheslagen geweest byn, daer ick nye nyet weder affgecregen en heb, aldus so bijn ick daer seer voer beducht”.

Of Jan daarom nog evengoed voor de Staten moest verschijnen wordt niet vermeld. Wel weten we dat hij 3 jaar vóór zijn dood, in 1497, Zuylestein overdroeg aan zijn zoon *Wouter*, onder voorwaarde dat deze het „nyet vercopen ed

verandersaten en sall buten siins vaders, siins moeders, broeders en suster willen ed. Consent”.

Desnietteenstaande ging het toch in vreemde handen over, immers in 1502 wordt *Dirk van Bevervoorde*, geboortig uit het Oversticht, eigenaar. Wouters broeders Gerrit, Mattheus en Henrick deden tegelijk afstand van al hun rechten, zijn zusters evenwel niet.

Dat Zuylesteyn echter nog niet zoo onbeduidend was blijkt hieruit dat de Bisschop in 1509 een bezetting op het kasteel bracht om de aanvallen van Karel van Egmond, hertog van Gelre te weerstaan. Dirk heeft het kasteel niet lang in bezit gehad, hij verkocht het aan *Frederik van Seldenneck*, „des heiligen Roemschen Riix Erffcokenmeister” die er in 1516 door den Bisschop mede beleend werd. Frederik kwam uit Baden en was Hofmeester bij Bisschop *Frederik van Baden*. Terwijl van Seldenneck het in bezit had, werd het in 1536 door de Staten van 's Lands Utrecht als „riddermatig” erkend. Het wisselde evenwel telkens van eigenaar of eigenares, want omstreeks midden 16e eeuw kwam het in handen van *Ernst van Nyenrode*, die het in 1551 heeft laten herbouwen en restaureren. De rechtervleugel met den hoogen vierkanten toren draagt het jaartal 1551. De sierlijke, lenige, luchtige lijnen van den Renaissance-bouwstijl maken op den bezoeker een aangename indruk. De hooge trapgevels, geflankeerd door kleine hangtorentjes doen het gebouw ten hemel wijzen en de groote vierkanten toren op den Oostelijken hoek, 9 verdiepingen hoog, beheerscht het geheel. Lange jaren zijn processen gevoerd over het bezit van deze burcht en om hieraan een einde te maken, kocht *Prins Frederik Hendrik* in 1630 de heerlijkheid voor f 35000, terwijl hem 2 jaar later ook de heerlijkheid Leersum met alle rechten werd opgedragen. De Prins liet het vervallen huis herbouwen en grondig restaureren. De uit steengehouwen portiek, bestaande uit kloeke caryatiden met hoofdstel en driehoekfronten, is nog van 1551, zoo ook de toren en enkele andere gedeelten.

Van de in dien tijd sierlijk gemetselde brug is niet veel meer over, evenmin van de vele bijgebouwen, die het Huis eenmaal omkransd hebben.

Na den dood van Frederik Hendrik in 1647 kwam Zuy-lestein aan zijn natuurlijken zoon *Frederik* en daarna aan zijn

kleinzoon *Willem van Nassau*, die, om zijn dapperheid bij den slag van Landen door Willem III, Koning van Engeland, in 1695 tot *Graaf van Rochfort* werd verheven. Hij overleed in 1708.

De Oranje's hadden de heerlijkheid wel in bezit, doch hebben er zelf zeer weinig vertoefd. Frederik Hendrik moet er — voor zoover bekend — slechts één keer het middagmaal gebruikt hebben en wel in den zomer van 1635.

De laatste Nassau-Zuylestein, 5e Graaf van Rochfort, stierf in 1830 in Engeland, hij was ongehuwd. De heerlijkheid ging toen over aan een afstammeling van een dochter van den eersten Graaf van Rochfort, aan *George Godard Henry van Reede*, 8ste Graaf van Athlone, Heer van Amerongen, die het in 1839 herstelde, hij overleed in 1843, waarop het huis erfdeel werd van zijn zuster *Elisabeth Maria van Reede*, de laatste Gravin van Athlone, die gehuwd was met Frederic William Child Villiers, na wiens kinderloos overlijden in 1897 Zuylesteyn aan haar neef *Godard, Graaf van Aldenburg Bentinck* verviel.

Na deze historische aantekeningen betreden we het terrein van het kasteel en worden daar ontvangen door

den jongen Graaf van Aldenburg Bentinck,

die het gezelschap rondleidt.

Na de lange beukenlaan en de monumentale poort doorgewandeld te hebben, bestijgen we den hoogen stoep en gaan het huis binnen.

Aangezien het huis niet bewoond was, ontbrak daar binnen elke sfeer van gezelligheid en warmte. Hooge kale muren, dikke zware balken met sierlijke sluitstukken, die de zolderingen moeten schragen, forsche breede eiken trappen, die naar de bovenverdiepingen leiden, ruime hal en vele en groote vertrekken zeggen ons dat we hier in voorname huizinge zijn.

Boven de groote schouw in een der zalen hangt een schilderij van Hondecoeter; in de schouw staat een fraai gesmeede muurplaat met de wapens van Aldenburg en Bentinck. In een andere zaal treffen wij boven de schouw het portret van *Koningin Maria*, gemalin van Willem III en hertogin van Zimmern, geschilderd door Jan Mijtens (1614—'70). Ook hier een hardplaat met wapen van Nassau-Zuylestein. In sommige

vertrekken waren ambachtslieden druk aan den arbeid voor de restauratie, zoodat ons bezoek daar binnen kort kon zijn.

Onze geleider bracht ons vervolgens

in de parken

en tuinen, die het huis omringen, en de plaats van de vroegere grachten en bruggen hebben ingenomen. De verschillende afdelingen in deze parken worden gescheiden en afgesloten door ijzeren hekken van fraai smeedwerk. Door deze tuinen wandelend frappeert telkens weer het gezicht op het trotsche gebouw met zijn schilderachtige trapgevels en sierlijke torenspits.

Na nog even een bezoek gebracht te hebben aan de Oranjerie met pittoresken vijver, verlieten we deze historische plek en reden naar

de Herv. Kerk van Amerongen.

Amerongen is een flink en fraai dorp, aan den voet van den Amerongschen berg. Het bezit nog meerdere antieke geveltjes, die zich knusjes langs de kronkelende en klimmende straatjes verheffen. De goed verzorgde tuinen en tuintjes vóór en achter de huizen zijn evenzoovele landelijke plekjes in het ietwat steedsch aangelegde dorp, zoodat men hier mag spreken van een landelijk dorp met stedelijk karakter.

De geheele plaats wordt beheerscht doot de Herv. Kerk met den rijzigen toren, die overal in den omtrek zichtbaar is. De toren, dateerend uit het 3e gedeelte der XVe eeuw, is opgetrokken van rooden baksteen en heeft 3 verdiepingen. De tufsteen banden en Gothische traceeringen vormen een passende versiering. Tegen den toren zijn aangebouwd de trap-toren en een kapel met gevangenis.

Bij het binnentreden van het kerkgebouw trof ons aanstonds de eigenaardige sfeer, die hier hangt, anders dan in vele andere protestantsche kerkgebouwen.

De predikant Dr. C. J. Schweitzer wachtte het gezelschap op en besprak, op verzoek van den Voorzitter, eenige historische bijzonderheden van deze kerk.

Sint-Andreaskerk is haar naam, zij dateert uit de 13e en 14e eeuw; in de 15e eeuw is zij vergroot, vermoedelijk als gevolg van de uitbreiding van de toenmalige parochie Ameron-

gen. De driebeukige baksteen kruiskerk draagt het laat-Gothische stempel, het choor is gewelfd en voltooid in de 16e eeuw. In het kruis zijn 2 kapellen, waarvan eene, blijkens een nog aanwezige memoriesteen is gesticht in 1418 door *Jan Geritz van Zuylen van Natewisch*. Aan den ingang der kerk ligt een groote rechthoekige altaarsteen van bruine Bremerzandsteen, deze doet thans dienst als dorpel, doch is nog herkenbaar aan het kruis, dat er in gebeiteld is.

Even boven den voet van een der pilaren in het transept is een wijwaterbakje uitgehouwen, hetgeen er op wijst dat daar vroeger een zij-ingang geweest is. Trouwens is er in den loop der eeuwen heel veel aan en in het gebouw verandert en — laat ons maar zeggen — verknoeid. Dr. Schweitzer vertelde van de groote restauratie omstreeks 1890 door wijlen Dr. P. J. H. Cuypers, den vermaarden kerkbouwer. Z. Eerw. meende dat Cuypers door eenige pilaren uit te breken wèl meer ruimte gemaakt had in het gebouw, doch de architectonische schoonheid had geschaad. We moeten toegeven dat de vorm van de kerkruimte eenigszins eigenaardig aandoet, maar was er op andere wijze wel ruimte-vergrooting mogelijk geweest? Veel, zeer veel zou het interieur in aanzien en warmte winnen als de meedoogenlooze witkalklaag maar was weggenomen; het stucgewelf doet het hier overigens wel goed. Het orgelfront in donkerbruine tint, is vervaardigd in 1700 en maakt een aangename indruk in deze wit-grauwe entourage. Achter het orgel bevindt zich de kapel met gevangenis. Een galerij gaat vanuit de kapel langs het gewelf door de kerk; van hieruit konden de gevangenen eertijds de godsdienstoefeningen bijwonen. Deze galerij heet in den volksmond „Schapenbrug”, aldus genoemd naar een schapendief, die daar gevangen zat en langs deze brug wist te ontsnappen.

Drie koperen kronen uit het laatst der 17e eeuw geven de verlichting in het gebouw.

Verder voortgaande ontmoeten we 2 koperen lezaars, een dito arm voor zandlooper en eenige staande blakers. Het choorschot, doophek en preekstoel, alsmede eenige banken zijn van eikenhout en van laat-Renaissance-snijwerk voorzien.

In het koor zelf, dat een steenen gewelf heeft, hangen 19 groote en kleinere wapenborden, meerendeels van schitterende uitvoering. De wapenborden zijn vervaardigd in de jaren 1605

tot 1843 en zijn allen van de familie *van Reede van Athlone*, die het kasteel Amerongen sinds 1557 in bezit gehad hebben.

Voorts bevindt zich in het koor het Grafmonument van Goert van Reede, overleden in 1585 en van zijn vrouw Geertrui van Nyenrode, gestorven in 1605.

De 2 zandsteenbeelden, die de bovengenoemde personen voorstellen, zijn gemaakt door den beeldhouwer Jacob Colijn de Nole te Utrecht, omstreeks 1600. Langen tijd hebben deze beelden ergens onder het zand bedolven gelegen, totdat in 1907 de Staten van Utrecht zich erover ontfermden en ze lieten opgraven en op provincie-kosten weer in de kerk brengen. De Staten zorgden voor een nieuw voetstuk van monumentalen omvang, deze kunstig bewerkte beelden waardig.

Voorts hangen er in den toren 2 klokken, waarvan een het opschrift draagt: „Jean Petit 1737” en de ander „Al. en Henr. Petit 1776”.

Tenslotte deelde Predikant Schweitzer nog mede dat de Hervormde gemeente van Amerongen vroeger met die van Leersum vereenigd was. De 1e predikant was daar *Henricus Raesfeldius*, overleden in 1624. Begin 18e eeuw zijn de gemeenten gescheiden en in 1715 kreeg Amerongen als zelfstandige gemeente zijn 1e predikant in den persoon van *Gerhardus van Oostrum*.

Nadat nu de Voorzitter van Niftarlake Dr. Schweitzer had dank gezegd voor zijn gastvrijheid en vriendelijke ontvangst, wandelden de excursisten naar

Kasteel Amerongen.

dat in de richting van de Rijn, dichtbij de kerk aan den Veerweg ligt. Het Huis — kasteel in den eigenlijken zin is het niet meer — ligt diep verscholen achter hoog opgaand geboomte en om het te bereiken moet men over bruggen en door poorten gaan, dan rechts afslaande ligt aan het einde van een lange laan het statige gebouw. Een sierlijk gemetselde brug van 2 verdiepingen ligt over de binnengracht en verbindt het huis met den vasten grond. Het bovenste dek van de brug leidt naar de hal en verdere vertrekken, terwijl het onderdek naar de kelders voert.

Reeds aanstonds ontwaart men aan het huis den bouwtrant van *Jacob van Campen*, of althans van een zijner leerlingen.

In ieder geval is de invloed van dezen bouwmeester duidelijk kenbaar. Alleen mist men hier Jacob's rijke behandeling van den voorgevel met pilasters e.d., die aan een gebouw juist die klassieke voornaamheid geven. Bij de echt-Hollandsche meesters na de Gothiek, een *Lieven de Key* en een *Hendrik de Keyser* is de nabloei van den rijkdom der middeleeuwen nog kenbaar. Jacob van Campen werd echter al soberder en strenger in zijn vormen en lijnen, het *purisme* deed zich gelden. En na 1670, onder den invloed van het Calvinisme, versoberde de vorm nog meer, de lijnen werden strak, koel en ernstig; de Duitsch- en Portugeesch-Israëlitische Synagogen te Amsterdam zijn hier de bewijzen van. En omstreeks dat tijdsgewricht is ook het Huis Amerongen gebouwd, zij het dan in deftiger en voorname uitdrukking en opvatting dan bovengenoemde gebouwen. Amerongen heeft geen andere versiering dan een riant balcon op consoles. De indeeling van den binnenbouw getuigt van schoonheidszin, van fijnen smaak en groot talent. Het doet denken aan meesters als Steven Vennecool of Jacob Roman, tijdgenooten van den eigenlijken architect *H. Rietveld*.

Als men dit massieve huis daar ziet staan, zou men niet zeggen dat hier een geschiedenis van eenige eeuwen aan voorafgegaan is. Volgens de „Tegenwoordige Staat der Vereen. Nederlanden, Anno 1772", besloeg de Heerlijkheid Amerongen in genoemd jaar een oppervlakte van 1075 morgen. Aanvankelijk heeft het toebehoord aan het *Domkapittel* te Utrecht. Een tijdlang had Bisschop *Godebald* het aan anderen gegeven, doch in 1126 kwam het weer aan het Kapittel. Kortens tijd daarna ontstond er meenningsverschil over het rechtsgebied van de Heerlijkheid tusschen het Domkapittel en *Zweder van Abcoude*, doch in 1280 deed *Gysbrecht van Abcoude*, Zweder's zoon, plechtig afstand van alle rechten, die hem in de heerlijkheid mochten toekomen, terwijl de Domproost zijn eigen volledige rechten bezwoer.

Voorts is Amreongen bekend uit een acte van 1286, toebehoorende aan „Henricus et Theodoricus fratres dicti Burrikin de Amerunghen", dus de gebroeders *Hentic* en *Diederic Borre* van Amerongen, leenmannen van den Hollandschen Graaf.

Het huis was toen een grijnzende burcht, berekend om de vijanden op een afstand te houden.

Bertha van Amerongen huwde omstreeks 1430 met *Gerard*

van Culemborg, die het huis 4 jaar later overdeed aan *Gijsbert van Nyenrode*. Omstreeks 1470 is het ook eenigen tijd in bezit geweest van de familie van *Swieten*, deze verkocht het weder aan *Gysbrecht van Hemert*.

Het wisselde nog al eens van eigenaar, todat het in 1557 aan het machtige geslacht van Reede kwam en wel aan *Godard* (of *Goert*) van *Reede van Saesfeldt*. Door zijn huwelijk met *Geertrui van Nyenrode* erfde hij ook *Zuylestein*, zoodat hij zich daar groote macht en invloed toegekend zag.

Na zijn dood (hij stierf in 1585) ontstond er onder zijn naastbestaanden hevige twist over de verdeeling zijner goederen, inzonder over *Amerongen* en *Zuylestein*. Het bleef evenwel in de familie tot het einde der XIXe eeuw.

Een droevig intermezzo bracht het jaar 1673, de tijd van de verwoestingen door de Franschen in ons land. Het was aan *Lodewijk XIV* bekend dat de Heer van *Amerongen*, *Godard Adriaan van Reeden* medegewerkt had een aantal mogendheden tot bondgenooten te maken in den strijd egen den machtigen *Zonnekoning*. Dit vergaf de koning hem niet. En op aandringen van den Hertog van *Luxembourg* gelastte de koning *Generaal La Fosse* naar *Amerongen* op te rukken en het huis in brand te steken. Dit geschiedde den 27sten Februari 1673. Het werd op een paar muren na geheel verwoest. Kort te voren hadden *Lodewijk* en zijn adjudant de Hertog van *Orleans* er nog hun intrek in genomen.

Zes jaar later deed *Godard Adriaan* het uit de asch herrijzen in den vorm, zooals wij het thans nog zien.

H. *Rietveld* was de architect ervan. 800 zware eikenboomen werden in het *Spreewald* bij *Berlijn* gekapt en naar *Amerongen* vervoerd, om het hout voor de betimmering te leveren.

In 2 groepen werden nu de gasten verdeeld ter

bezichtiging van het interieur.

Graaf van *Aldenburg Bentinck* en zijn beide zoons waren aanwezig om de vele bezoekers rond te leiden.

Bij 't binnentreden in de *Hall* is 't vooreerst de plafondschildering van *Elias van Nijmegen*, die de aandacht trekt, alsmede vele familieportreten, die hier de wanden versieren. Een dubbele trap leidt naar de bovenverdiepingen; een galerij loopt over

de geheele breedte van het huis en ontvangt haar licht aan beide zijden door middel van balconvensters. De trap komt uit in de Grootte Zaal, waar het oog verzadigd wordt door vele oude en nieuwe kunstschaten als: geschilderd portret van den Duitschen ex-Keizer en zijn gemalin Augusta; schoorsteen van Italiaansch marmer, waarin het portret van den Keurvorst van Brandenburg, die de meergenoemde 800 boomen leverde; verschillende groote en kleine kasten van de edelste houtsoorten ingelegd; een kabinet-pijporgel uit het begin der vorige eeuw en meer andere.

Een andere zaal bevat kostbare Vlaamsche Gobelins, voorstellende de 4 jaargetijden; de wit-marmeren schouw steekt hier markant bij af. In de bibliotheek treffen we kostbare boeken met rijk versierde banden aan, antieke meubels en behangsels, alsmede vele familieportretten. De muur van het vertrek daarachter is nog de eenig overgebleven muur van het oude huis. Daar hangt het portret van freule Charlotte van Reede, Abdis van Utrecht, die na haar overgang tot de Gereformeerde Kerk abdis gebleven is en in haar kloosterkleeding is afgebeeld.

De „groene kamer” doorwandeland ontmoeten we hier een prachtig schoorsteendoek — stilleven, van Justus van Huissem (1682—1749). In de „Koningskamer” bevindt zich een antiek ledikant met satijnbekleding, waarop volgens sommigen Willem III, Koning van Engeland, volgens anderen Lodewijk XIV, Koning van Frankrijk, moet geslapen hebben. In een hoekje staat onopgemerkt een klein kastje van donker palissander hout, voorzien van laadjes, vakjes en deurtjes, alles minitieuus en toch rijk bewerkt. Vermoedelijk werk van Franschen oorsprong, omstreeks 1550. Hier ligt ook een album in 1612 aangelegd door *Anna van den Boetzelaer*, echtgenoot van Godard van Reede, zij was de moeder van den lateren Godard, die het egenwoordige huis heeft doen bouwen. In dit album staan klinkende namen opgeteekend, als: Philippe de Nassau, Prince d'Orange, Leonard de Bourbon, Emmanuel de Portugal, Floris van Culemborg e.m.a. Schier onnoemelijk is het aantal portretten van vorstelijke en adellijke personen, al of niet verwant aan de familie van het Huis. We noemen slechts Karel II en Jacobus II van Engeland, Willem I en Wilem III, Charlotte de Bourbon, de prinsen Maurits en Frederik Hendrik, en nog vele andere.

XXVIII

Na deze overweldigende rijkdom van kunst, handwerk en historie in enkele oogenblikken — de tijd was veel te kort voor zulk een „museumbezoek” — te hebben bezichtigd, mochten we nog even een blik in de stallen slaan, waar vele niet meer gebruikte rijtuigen uit vroeger dagen hun rust genieten. De wanden zijn behangen met jachttrofeeën, dierenhuiden, olifantstanden, hertengeweien en negerversierselen, meerendeels verzameld door Graaf van Bylandt, op zijn tocht door Afrika.

De grauwe waterlucht van den morgen had intusschen plaats gemaakt voor het hemelblauw, bekleet met witte wolkjes, waar tusschen door nu en dan de namiddagzon even kwam gluren. We maakten nog een wandeling door de uitgestrekte parken, moestuinen en lanen en namen met weemoed, maar tevens met voldoening in 't hart, afscheid van deze heerlijke historische plek. En op de terugreis kwamen ons de regelen van Albert Verwey in de gedachten, als hij zijn genoten vreugde uitzingt:

Zie, zooals muziek nog natrilt in een kamer en een poos
de leege stilte een langre vreugd doet zijn,
Zóó is er vreugde in nacht na zonneglans,
Zóó is er vreugde in 't luistren naar den klank
der voeten van een vriend, die weggaat 's nachts.
En zóó zal elk, die ééns genoten heeft,
't genot nog kennen in zijn eenzaamheid,
Want wat men ééns geniet, gaat nooit voorbij.

Abcoude, Koninginnedag 1935.

JOAN VIS.

Drie Machthebbenden

Overpeinzingen op en over het Huys ter Meer te Maarssen

Het lezen van een geschrift uit vroegere tijden wekt een geheel ander gevoel dan het genieten van een hedendaagsche penne- of schrijfmachinevrucht. Ontvang den brief van een vriend en gij zult u verheugen over den inhoud of u daarover bedroeven; gij zult u ergeren over dien brief of deze zal u interesseeren en behagen. Maar, hoe dan ook uw gevoelens zullen zijn, deze zullen niet de eigenaardige „bijtonen" hebben, die een vergeeld handschrift, stel een oude brief, gericht aan een uwer bet-overgrootvaders door een vriend van dezen, oproept.

Wat in dien brief staat is misschien heelemaal niet interessant maar u interesseert toch de combinatie van het vergeelde papier, de wijze, waarop de brief is gesloten geweest en geadresseerd; u interesseert het zegel, de inkt, de vorm der letters en de zwierige onderteekening.

Gij tracht u een beeld van den schrijver te vormen uit dien brief, gij tracht hem te reconstueeren, hem en zijn verhouding tot uwen bet-overgrootvader, wiens portret gij allang met belangstelling hebt bestudeerd. Wat zoudt gij gaarne weten wie en wat al uw voorouders geweest zijn, uw voorvaderen en -moederen.

Een beetje lastig te overzien tot het jaar, waarheen ik u straks wil meenemen, het jaar 1083, toen uw voorouders in de rechte lijn van den 24sten graad leefden; volgens mijn berekeningen, voor welke conclusie het mij zelf duizelt, moeten het er 16.777.216 geweest zijn. Rekent u maar zelf na: 2 ouders, 4 grootouders, 8 overgrootouders, 16 bet-overgrootouders, enz. Rekent u maar na tot het jaar 1080 met drie generaties per eeuw.

Ook het zien van oude schilderijen en prenten heeft iets eigenaardig bekoorlijks; iets weemoedigs ligt in het waarnemen van het product, waarvan de auteur sinds lang is geworden wat asch en wat stof.

Misschien omdat gij het bewijs voor oogen hebt, dat de geest, die scheidt, onvergankelijk is. Want waar die werd gevangen in materie—doek, verf, inkt, perkament, papier, blijft die waarneembaar voor in stof gekleede (be-lik-haamde) geesten.

Zoo ook kan de gevoelige voor zulke dingen niet onverschillig zijn voor de plaats, waar hij woont; de deels nog zichtbare, deels onzichtbaar geworden achtergrond van het verblijf der millioenen, die vóór hem zijn gegaan naar de ruimte, vanwaar niemand ooit teruggekomen is. Wie in het geval verkeert, dat hij op een plaats als ter Meer te Maarssen woont, kan met zijn geestesoog en -oor nog flauw de gezichten en geruchten van hetgeen vóór haast 900 jaren hier was ontwaren.

De „gevoelige" zeide ik. Want er zijn honderdduizenden, die stompzinnig de plaats van hun verblijf aanzien zooals die zich aan hun stoffelijke gezichtsapparaten voordoet.

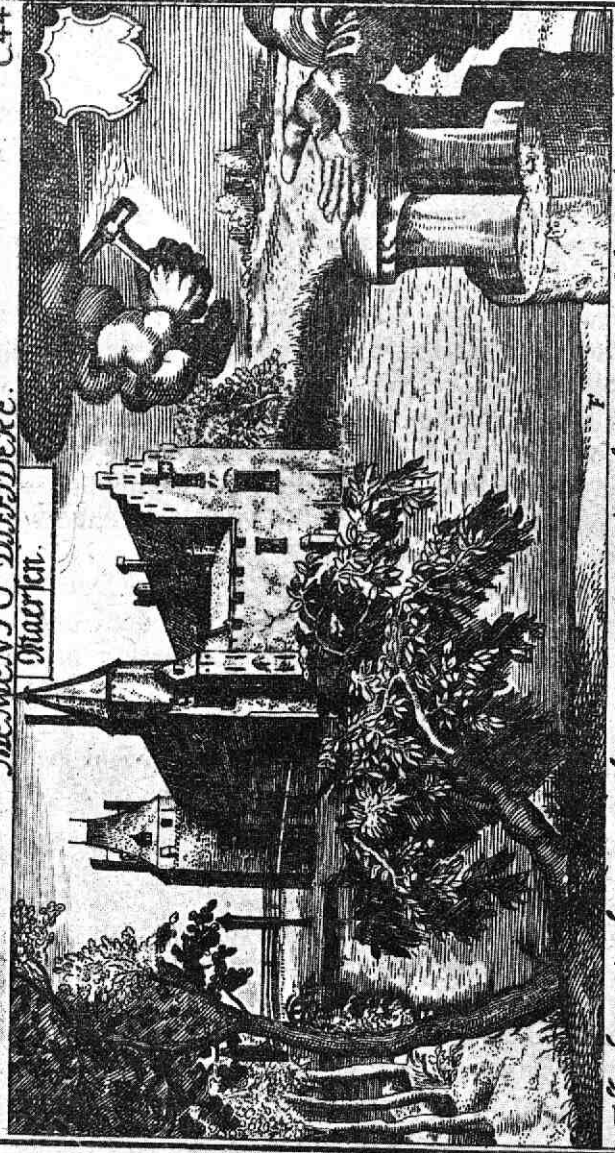
Maar wie „oog" en „oor" heeft voor zoo iets; wie niet alleen maar bij het heden verwijlt; enfin wie lid is van het Oudheidkundig Genootschap „Niftarlake", hem kan de plaats zijner inwoning niet onverschillig zijn. En zoo woon en wandel ik dan op ter Meer te Maarssen rond als een wezen met vier dimensie's, immers als een bewoner niet alleen van plaats maar ook van tijd.

Zulke wezens zijn velen onzer sinds den „zondeval" geworden; hierdoor voelen dezen zich niet meer recht thuis in een driedimensionale wereld, zooals de Paradijsbewoners zich thuis gevoelden in het Paradijs.

Hierop ga ik niet verder in, want hetgeen noodig was om u in de ware stemming te brengen voor mijn eigenlijke onderwerp is nu gezegd.

Waarom ging een Ridder van der Meer, wiens naam Hemicus was, waarom ging die leenman van den Graaf van Holland en Zeeland Dirk, vijfde van dien naam (1061—1091) naar het Bisschoppelijk Stichtsche land en stichtte hij daar een sterkte bij wat nu Maarssen heet?

MEMENTO DIFFERERE.
Diaristen.

Falsis obortus prorelem. guem crebitor regget,

Wer sich in böse Bürgerschaft steckt.
Zwischen Hammer und Ambos legt

Trist idem Sponzor simulat quod nostra tabella.

Sein Dand, und trawt dem Streich zu sehn.
Der wirt des lachen nimmermehr.

De oude prent, welks reproductie dit opstel versiert, geeft vermoedelijk wel het Slot ter Meer weer, maar dan zooals het was na de 16de eeuwsche verbouwing door Heere Steven van Zuilen van Nijeveld.

Vermoedelijk is het eerste kasteel (castellum is het verkleinwoord van het Latijnsche woord castrum en beteekent kleine versterkte plaats) een bouwwerk van geen grooten omvang geweest.

Bisschop van Utrecht was omstreeks 1080 Koenraad en deze was een vriend van den Duitschen keizer Hendrik IV. Zijn machtspositie was daardoor allicht grooter dan anders het geval zou zijn geweest en zeer waarschijnlijk heeft zijn verzoek, ondersteund door den Keizer, tot gevolg gehad, dat via den Graaf van Holland en Zeeland, Hemericus aangezocht werd een sterkte bij Utrecht te bouwen om de Bisschopsstad te beveiligen tegen aanvallen, langs de Vecht ondernomen door b.v. de Heeren van Abcoude of Woerden. Waarschijnlijk is de Heer van ter Meer voor den aandrang van zijn leenheer gewicht en heeft hij aan diens „verzoek” voldaan.

Zeer tot het geluk van een zijner nakomelingen. Dat inderdaad dit oude verhaal waar is wordt bevestigd door het feit, dat de beschermheilige van ter Meer in Zeeland, Sint Pancratius, ook de beschermheilige van ter Meer in Utrecht werd.

Vermoedelijk bezoldigden de Ridders van der Meer een bezetting in het kasteeltje aan de Vecht en bleven zij zelve in Zeeland.

Tenminste een nazaat van Hemricus, Rogier van der Meer, Heer van Oost-Voirne en ter Meer in Zeelant was een der edelen, welke de partij hield van Jonkvrou Ada, dogter van Graeve Dierik den 7de tegen haren oom Willem, naderhand de eerste Graeve van Hollant en Zeelant van dien naam.

Die getrouwheit kostte hem zijn heerlijkheden Oost-Voirne en ter Meer in Zeelant, die geconfisqueert wierden en hij werd genoodzaakt zich op zijn slot ter Meere onder Maarssen te onthouden.

Dit moet dus geschied zijn omstreeks 1204 aangezien in dat jaar oom Willem graaf van Holland en Zeeland werd.

Het slot zal toen bewoonbaar zijn gemaakt voor de Heeren van ter Meer en vermoedelijk dateert ook uit dien tijd de kerk.

die echter in de 16de eeuw opnieuw werd opgebouwd op de oude grondslagen.

De tufsteen toren is van oderen datum; deze is niet vernieuwd, wel gewijzigd en nog over van de kerk uit de 12e eeuw.

De reproductie, waarvan hierboven sprake was is naar een kopergravure van E. Kieser en komt voor in Meisner's Scia-gaphia, uitgegeven in 1678, toen het afgebeelde kasteel al door de Franschen verwoest was.

De opschriften bij deze plaat zijn mij een raadsel.

Ik zou ze aldus willen vertalen:

„Gedenk te wantrouwen”; dus: „vertrouw niemand”;

en het distichon aldus:

Hij, dien een schuldeischer plaagde nam mee de buit op
zijn zwerftocht

En de borg deed precies dat wat hier staat op de plaat.

en het Duitsche versje aldus:

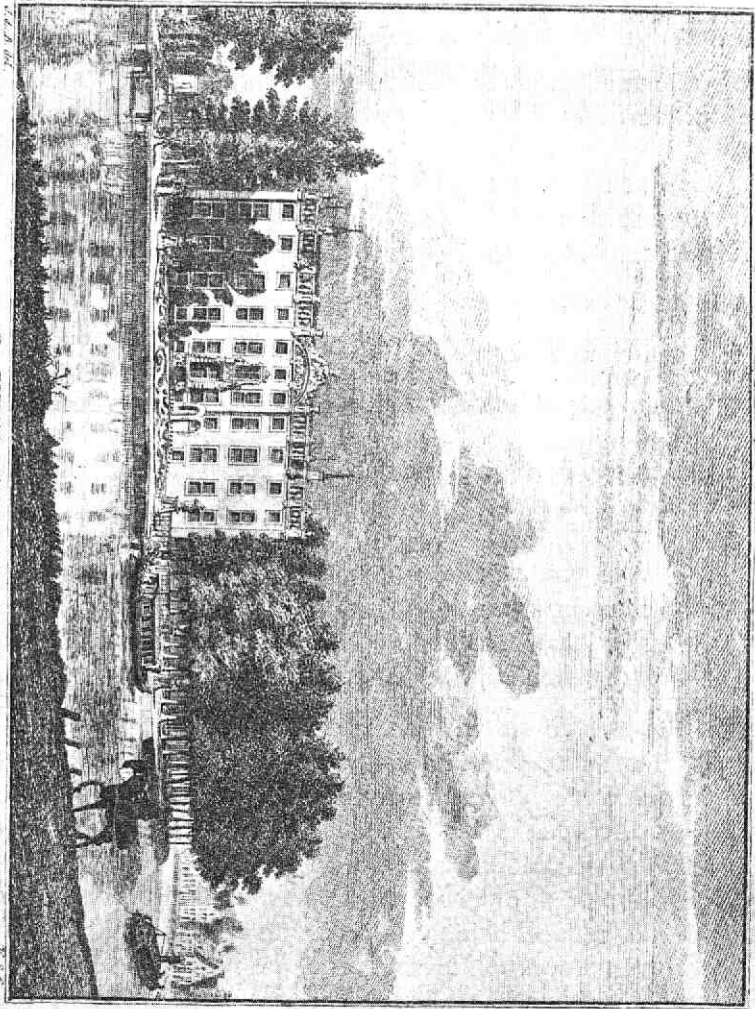
Wie ooit blijft borg voor 'n zaakje slecht,
Tusschen hamer en aanbeeld legt
Zijn hand en denkt: „men slaat mij niet”
Heeft heel zijn leven groot verdriet.

Het afgebeelde slot te Maarssen dan is — hoewel dat er niet bij staat en de geheele omgeving niet goed is thuis te brengen (waar is de Vecht?) vermoedelijk toch wel het kasteel ter Meer zooals het in 1527 door Heere Steven van Zuilen van Nijeveld is vertimmerd en hersteld.

Of het echter al of niet bedoeld kasteel is, is voor mijn opstel van niet zooveel belang. In ieder geval bevond zich toen op ter Meer een dergelijk, zwaar versterkt huis.

De machthebbende te Maarssen was toen de kasteelheer; hij had macht om af te persen maar ook om te beschermen. Dat het kasteel en de macht hebbende op dat kasteel nuttig en noodig waren in hun tijd is duidelijk, zij zouden er anders niet geweest zijn.

Vergelijk nu de afbeelding van dit sterke huis, dat echter onvoldoende was gebleken om het land te helpen verdedigen tegen den Franschman, met de tweede afbeelding, die van het

DE RIDDERS-HOFSTAD TER MEER.

1858 - 1868

statige maar toch zoo bekoorlijke ter Meer van de 18de eeuw, door Jan de Beier geteekend. Ook daar woonden machthebbenden en wel in de eerste helft der 18de eeuw baronnen uit het geslacht van Lockhorst.

Er bestaat een prachtige reeks afbeeldingen van het Huis en de dat Huis omringende buitenplaats, die bijna het geheele dorpsgedeelte van Maarssen, als het nu is, op den linkeroever van de Vecht gelegen, in beslag nam; vanaf de oude Vechtbrug tot halverwege den Binnenweg en zich uitstreckende naar het Westen tot voorbij het tegenwoordige station en op een gedeelte tot zelfs dicht bij Maarssenbroek.

Deze afbeeldingen besaan uit 13 platen met twee gezichten op huis of plaats op iedere plaat. Onder één daarvan, voorstellende de geheele bezitting, in vogelvlucht gezien, staat geschreven:

Oud Adelijk Huys en Ridderschap ter Meer, toebehoorenden HoogEdel Geb. Heer Vincent Maximilaan baron van Lockhorst, Heere van ter Meer, Maarssen en beschreven in het Lid der Heeren Edelen der Ridderschappen 's Lands van Utrecht, Gecommitteerden Raad van Admiraliteit te Amsterdam &c, &c, &c.

De groote plaat, die naar deze overzichtskaart is vervaardigd, is indertijd door den schrijver van dit opstel namens een Commissie van Ingezeten en aan de Gemeente Maarssen aangeboden bij de opening van het nieuwe Gemeentehuis in het Huys ten Bosch, alwaar deze te zien is hangende in de hal van het Raadhuis.

Uit de 26 afbeeldingen, waarover ik sprak, blijkt eenerzijds de groote pracht van huis en hof, zich vertoonende in vijvers, fonteinen, grotten, kabinetten, prieelen, hagen, die als geschorren muren staan, beelden op consoles en in nissen, sierbanken, berceau's, tuinhuisen, kweekerijen. Anderzijds treft de eenvoud der stallen en van de equipage. En van het speeljacht, dat steeds weer getoond wordt als maximum van luxe, evenals de 4 forsche koetspaarden, steeds voor dezelfde koets.

Wij, die zoo gelukkig zijn geweest een herrijzenis te zien plaats vinden als van het Nijenrode van Splunter van Nijenrode en van het 18de eeuwsche Huys; wij, die de fraaie parken om het zoo prachtig en comfortabel ingerichte kasteel van den Heer M. Onnes van Nijenrode hebben mogen bewonderen,

herinneren ons nog de prachtige equipage, de snelle en fraaie auto's, de groote motorboot in haar fraaie boothuis en de heerlijke kunstverzamelingen in het huis (lest best). Ik hoop van harte, dat de Heer Onnes afbeeldingen heeft laten vervaardigen in den trant van die, welke Vincent Maximiliaan heeft laten maken; speciaal ook van het interieur van zijn kasteel en Ridderhofstad. Zijn schepping, die hem steeds tot groote eere zal blijven, verdient dit ten volle. Die eer behoeft hij aan niemand af te staan (Cedere nulli).

Maar keeren wij terug naar Maarssen.

Ook in de Ridderhofstad ter Meer woonde een machthebbende maar zijn macht was niet aan zijn woning gebonden en werd niet door zijn woning bepaald. Veeleer manifesteerde de eigenaar de macht, die hij bezat door geboorte en geld, kortom door zijn stand, in de praal van zijn verblijf.

Het kasteel van de ter Meere's was als de stekel van den cactus, die de plant hielp beschermen en waardoor de plant ontzien werd en gevreesd; de Ridderhofstad was als de bloem, die een rijk groeiende en schoone plant siert.

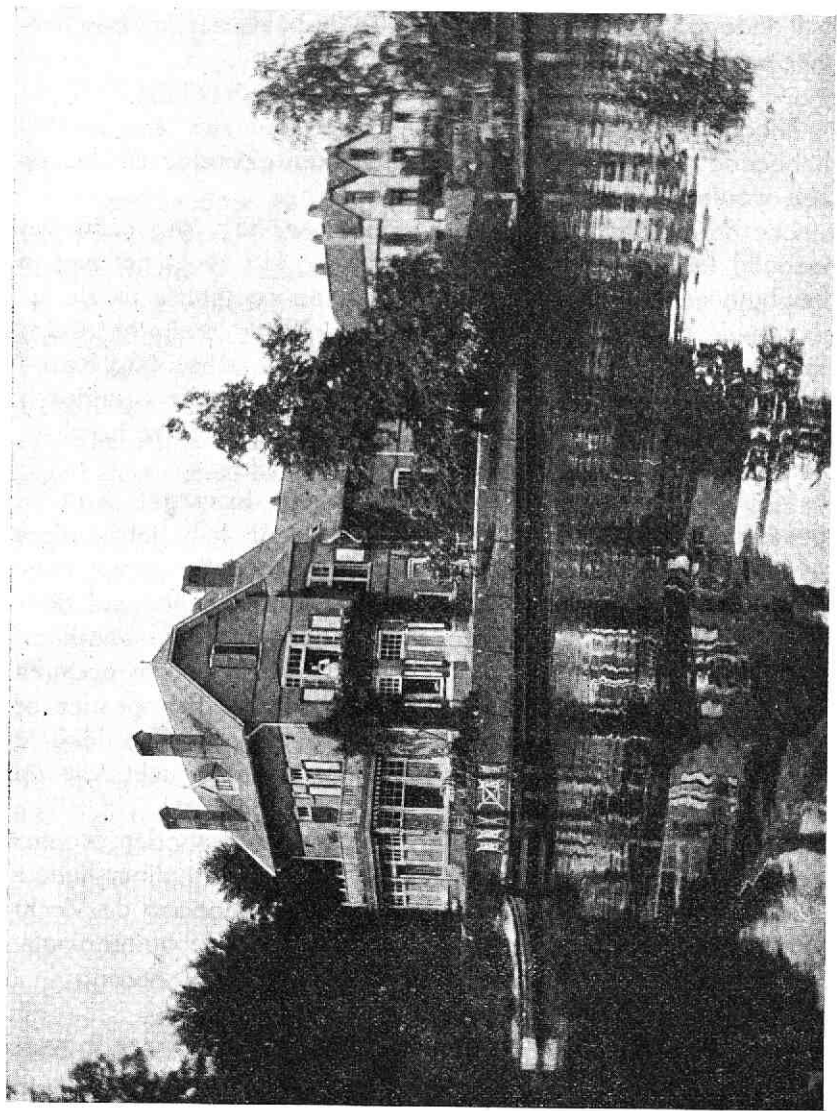
Steeds meer van zulke bloemen toiden de boorden van de Vecht toen het land niet meer stekels als het oude ter Meer van noode had om zich tegen ruw geweld te beschermen.

Deze bloemen waren het bewijs van den bloei der Geunieerde Provinciën en droegen niet tot dier groei en bescherming bij.

Ofschoon..... Ofschoon..... Werd niet in de moestuinen dier buitenplaatsen de grondslag gelegd van onzen vaderlandschen tuinbouw? Werden daar niet in stallen en weiden edele paarden, siervogels en hoenders gefokt? Werd daar niet de kunst gediend in de zwierige zalen en de sierlijke salons en koepels? Ging vandaar uit niet de beschaving het geheele land door? Werd kunst, ambacht en litteratuur niet gesteund en ontwikkeld door de geestelijke en stoffelijke middelen der eigenaren, fijnproevers in een nog van ruwe kost levende gemeenschap?

Zij zijn er geweest de rijke lieden op hunne fraaie buitenplaatsen en zijn er nog en dus waren zij nuttig en noodig en zijn dat nog. Of zijn zij niet meer noodig en gewenscht? Verdwijnen de lusthoven aan de Vecht zooals reeds ter Meer als zoodanig verdwenen is?

De hemel geve, dat, als de structuur onzer maatschappij in

dien zin verandert meer van de oude schoonheid der buitenplaatsen bewaard blijve dan bij ter Meer het geval was. In dit opzicht kan het nog nuttig en waarschuwend werk verrichten, het oude ter Meer, dat toch eigenlijk de bakermat, de beschermer en beheerscher van Maarssen was.

Eigenaardig, dat ook in onze dagen opnieuw een machthebbende zich tot ter Meer aangetrokken gevoelde en daarop zijn woning bouwde.

Die derde machthebbende was ons, ons te vroeg ontvallen medelid Ir. Dr. Arent Roelof van Linge. Hij zocht het niet in het bouwen van een sterk kasteel of van een statig paleis om daarmee zijn macht te demonstreeren. Maar in zijn betrekkelijk eenvoudig huis „ter Meer”, waarvan de afbeelding hierbij gaat als 3de illustratie, ontwierp hij de grootsche complexen zijner ideeën, wier verwezenlijking en verdiensten te beschrijven een deskundiger pen eischt dan de mijne.

Hij was het, die Maarssen zijn tweede brug gaf met een genereus gebaar, als wilde hij zeggen: jelui hebt iets anders noodig dan een ouderwetsche en lastige ophaalbrug met twee kleppen en een pontje, (al wordt het dan ook bediend door vrouw Klarenbeek), om contact te krijgen met den overkant. Hij, de man die handelsbruggen sloeg over zeeën en oceanen en die, waar hij ook kwam, bij arm en rijk, bij Europeanen of Amerikanen, een geziene en graag geziene persoonlijkheid was. Zijn vestiging te Maarssen was als de vrucht, die op stekel en bloem volgde.

Dat groote industrieën zich te Maarssen vestigden is voor een groot deel aan zijn voorbeeld te danken. Een zijner laatste daden diende de schoonheid van Maarssen door aan de Vecht een huis met eigen karakter te schenken en de buitenplaats, waarop dit staat te bewaren voor slooping en nivelleering.

En zoo heb ik u 3 machthebbenden, die ter Meer in verschillende tijden bewoonden, voor den geest geroepen.

Den historicus zal ik teleurgesteld hebben: veel nieuws heb ik niet gebracht. Maar als ik nu eens een paar paren oogen geopend heb voor datgene wat zij tot nu toe niet hadden gezien op ter Meer? Nu, dan ben *ik* tevreden..... men kan het niet iedereen naar den zin maken.

Mr. W. B. WESTERMANN.

Twee bewerkte balksleutels in de kerk van Blauwkapel

De geschiedenis van „de Blauwkapel” is uitvoerig en gedocumenteerd beschreven in een artikel van den Heer C. A. de Kruyff in het Utrechtsch Jaarboekje van 1891. Deze „Bijdrage tot de geschiedenis van de Blauwkapel” leert ons, dat aanvankelijk een Ridderhofstad genaamd „Veen” was gelegen aan de Noordzijde van den ouden Veenweg (of Voordorpsche dijk), die van af de Bilt naar den Gagel loopt. Bezitters van dit afgebroken en verdwenen *Huis te Veen* hebben de Blauwkapel gesticht in het jaar 1451, „naar de plafondschildering de Blauwe Capel” genoemd. In deze kapel was ook een Vicarie gesticht, waarvan de stichter onbekend is. Vanaf het jaar 1586 worden als Collactrice genoemd:

Vrouwe Josina van Wyck, 1586—88.

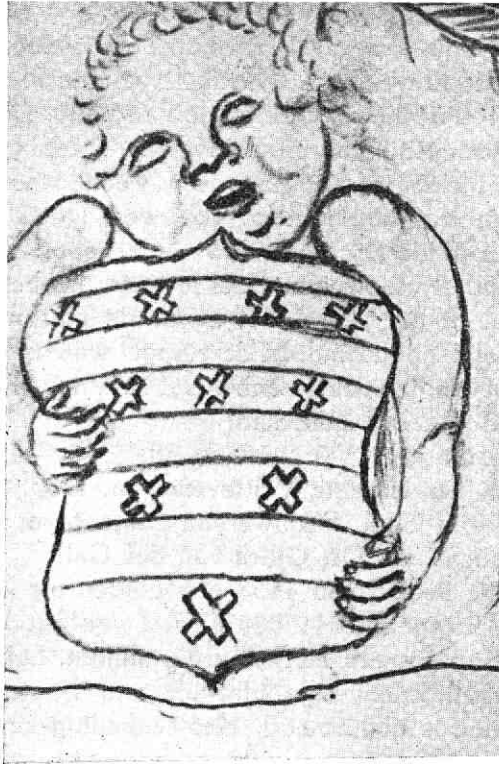
Joffrou van der Haer te Wittevrouwen, 1593.

Douairière van Gent, Vrouwe van Essensteyn, die het goed *te Veen* verkocht aan Dr. Gilles van der Gall.

Deze laatste liet zich in 1638 ook gelden als eigenaar van de kapel, en kreeg in 1641 den sleutel van het kerkgebouw. De Blauwe Kapel is een merkwaardig aan St. Lebuinus¹⁾ gewijd baksteen kruiskerkje, dat om zijn fraaie verhouding meerdere malen is nagebouwd. Het éénbeukig kerkje is overdekt met houten gewelven, en nu bevinden zich in het priesterkoor een paar weggetimmerde en geverfde balksleutels. Ze stellen putti of kindergestalten voor, die een bewerkt wapenschild dragen, doch zijn wegens de dikke verflagen en wegens de betimmering van het koor ter plaatse moeilijk te fotografeeren, zoodat de lezer met bijgaande potloodschets moet volstaan om zich een denkbeeld er van te vormen.

¹⁾ De latere schrijvers hebben dezen patroonheilige genoemd. Waarschijnlijk is **St. Ludgerus** hier patroon geweest, die vooral in de Vechtstreek voorkomt.

Welk wapen wordt hier voorgesteld? Deze vraag is moeilijker doordat geen heraldische kleuren worden aangegeven. Het eene schild is faaswijze met St. Andrieskruisen versierd, zooals het reeds voorkwam in het geslacht Persyn in de 14e en 15e eeuw; dit geslacht had tot wapen een veld bestaande uit zes fasen afwisselend van goud en azuur, de gouden beladen

met negen St. Andrieskruisen van keel (rood), waarvan vier op de eerste, drie op de tweede, twee op de derde. Dit wapen vinden wij ook nog op het kasteel Nijenrode, want Gerard Splinter van Nijenrode was in 1332 gehuwd met Maria van Persyn van Velsen. Zooals men weet lag het huis Persyn aan de Achterwetering bij Maartensdijk en Blauwkapel, ongeveer 2½ uur ten Oosten van Maarssen. Het is toch nog de vraag, of wij bij het wapenschild in het koor van de Blauwkapel alléén aan Persyn hebben te denken of aan een ander daar-

op gelijkend wapen, n.l. Drakenbosch-Drakensteijn-de Vuursche. Het wapen van Drakensteijn lijkt inderdaad veel op Persijn, doch het schild is gefaasd met goud en rood (8), terwijl het rood beladen is met 10 St. Andrieskruisen geplaatst 4, 3, 2, 1. Niet de kleuren, maar juist het getal St. Andrieskruisen

zeggen ons, dat wij hier dus met het geslacht Drakensteijn of Drakenburg te doen hebben. Gaarne zouden wij hier antwoord hebben op de vraag om welke reden dit wapen in het koor van de Blauwkapel was aangebracht? Waarschijnlijk zal de band moeten gezocht worden in het geslacht van der Haer, waarvan boven één lid als Collatrice genoemd wordt en met het geslacht Drakenborgh of Drakensteijn geparenteerd was. Zoo vernemen wij dat Josina van Drakenburgh in 1533 gehuwd is

met Dirk van Zuilen van de Haar. Het wapenschild dateert wegens den stijl uit de eerste helft der 16e eeuw, zoodat het gewelf waarschijnlijk tijdens het leven van deze genoemde Edellieden is aangebracht. Dit wordt nog waarschijnlijker geacht doordat het andere gekwarteleerde schild het wapen vertoont (2, 3) van de v. Zuilens-Abcoude, dat uit een veld van keel bestaat met drie zuilen van zilver, welke den vorm hebben van een I, terwijl 1, 4 een leeuw vertoont. Het schild gelijkt dus zeer veel op Culemborch-Driebergen, maar is anders gekwarteleerd. Of mag men hier toch aan het wapen van het geslacht Culemborch denken? Het huis Drakenstein bleef in het geslacht van Drakenburg tot het jaar 1546, toen Jan van Culemborg daarmede verleid werd. Volgens van der Aa's Aardrijksk. Wdb. kwam het huis in 1571 aan Vrouwe Johanna van Culemborg, huisvrouw van Karel van Bourgondië.

Hoe het ook zij, de beide schilden welke door putti gedragen en aan lederen riemen bevestigd schijnen, vormen een geestig stuk houtsnijwerk, mooi passend bij het zestiend' eeuwsch met rozetten versierd houtgewelf, dat het schilderachtig kerkje van Blauwkapel zulk een aangenaam en kunstzinnig interieur heeft geschonken.

A. E. RIENTJES.

Ridder-Hofsteden aan de Vecht

I. ONDER ZUILEN.

Omtrent eene snaphaanschoot agter de Kerk van dit Dorp, ziet men het *Slot* of *Huis te Zuilen*, een deftig ouderwetsch gebouw, met twee agtkantige torens op de hoeken van den agtergevel, en twee zeskantigen op die van den voorgevel, welken met hunne spitsen, boven het Huis uitsteeken. Wijders is het Huis omringd met breede vijvers, en voorzien met een ruimen voorhof, hebbende agter zig schoone tuinen en plantagien. Het werdt, in 't jaar 1752, geheel opgehaald, en merkelyk verbeterd, zo dat het thans eene aanzienlyke vertooning maakt. Men wil, dat het omtrent den jaare 1300 gestigt zij, door eenen Heer uit het oud adelyk geslacht van Zuilen. De Staaten verklaarden het, in den jaare 1512, voor eene Ridderhofstad, waarvoor het ook, in den jaare 1536, erkend werdt. Het werdt, eertijds, in erfpagt gehouden van de Abtdije van Oostbroek; thans is het leenroerig aan het Stigt, en de Heer Diderik Jakob van Tuyl van Serooskerken, in 't jaar 1729, met het zelve beleend.

Boelestein of Bolestein

II. ONDER MAARSSSEN.

Aan de westzijde van de Vegt, vindt men het Huis *Boelestein* of *Bolestein*, eene Riddermaatige Hofstad, en daar voor, bij de Staaten van Utrecht, in 't jaar 1538, erkend. Men meent, dat dit Huis in de veertiende eeuw gebouwd is, door eenen Dirk de Bole van Eemstede, van wiens geslachte het zynen naam ontleend zou hebben. Onder dit geslacht, wil men, dat het gebleeven is tot het jaar 1438. Daarna werdt het verkogt aan Heere Splinter van Nyenrode. Vervolgens kwam het in eigendom der Heere Botter van Snellenberg, en, naderhand, aan

Heere Egbert van Nyenrode, die het wederom, in den jaare 1664, verkogt aan den Heere David Godin. Vrouw Susanna Godin, de kleindogter van dien Heer, liet het, bij haar overlijden, in den jaare 1704, aan haaren zoon, den Heere Jakob de Malapert, Heere van Jutphaas en Plettenburg, die er, in 't jaar 1713, meden beleend werdt, door de Staaten deezer Provincie. Het tegenwoordig Gebouw, schoon ouderwetsch, is met twee trapgevels, ter wederzijden, en met vier schoorsteen. Het met kappen en wintvaantjes, voorzien, en legt, wegens zijn geboomte en speelhuis aan de Vegt, gansch niet onvermaaklijk.

III. ONDER BREUKELLEN.

A. Oudaan.

Bijna tegenover het Huis Nyenrode, aan de oostzijde van de Vegt, ziet men het Huis *Oudaan*, eertijds *Oud-Aa* genoemd, onder Breukelen en S. Pieters Geregt. Het geslacht van Oudaan, dat men, om de oovereenkomst van 't wapen, zijnde een rood kruis op een gouden veld, uit den huize van Loenersloot afkomstig oordeelt, was reeds in 't jaar 1350, bekend. Vijftig jaaren daarna, bragt eene Erfdochter uit het huis van Oudaan dit goed ten huwelijk aan Ernst Taats, wiens zoon Dirk Taats den naam van Oudaan aangenomen heeft. Door het huwelijk van Kornelia, de dochter van den laatstgenoemden, kwam hetzelfde, voor den jaare 1426, aan Frederik van Drakenburg, in wiens geslacht het gebleeven is tot dat Jozyne van Drakenburg het ten huwelijk bragt aan Dirk van Zuilen, in wiens stam het niet lang schijnt geweest te zijn, naardien het in den jaare 1536, door de Staaten van deeze Provincie, voor eene Riddermaatige Hofstad verklaard werdt, wanneer Jan van Duvendoerde als eigenaar bekend stond. Naderhand is het Huis verkogt aan Frans van Sneek, een Koopman in wijnen, wiens oudste dochter, Maria van Sneek, hetzelfde ten huwelijk bragt aan Daniel van Weede, Raadsheer in 't Hof van Utrecht. Vervolgens is het gekomen aan haare zuster Johanna van Sneek, gehuwd aan Jakob van den Burg, wiens zoonen, of zoonszoonen, zonder kinderen overlijdende, het nalieten aan hunne zuster, Maria van den Burg. Deeze, gehuwd met den

Heere Filibert de Clercq, Burggraaf van Clercq*-i*Wissoq, Heer van Boningucs, Wieze, en Soestbergen, liet het, bij haar afsterven, na aan haaren zoon, Filibert Belveraire de Clercq, die, in 't jaar 1736, zo voor zig als voor zijnen Broeder, met het zelve, door de Staaten deezer Provincie, beleend is.

't Is een redelijk fraai, doch ouderwetsch Gebouw, met twee trapgevels, tusschen welken een toorentje uitsteekt.

B. *Nyenrode.*

Aan de westzijde van de Vegt, omtrent een kwartier uurs bezuiden Breukelen, legt het Huis Nyenrode, welk leenroerig is aan de Graaflijkheid van Holland, en in 't jaar 1536, door de Staaten van Utrecht, voor eenen Ridder-Hofstad erkend werdt. Het schijnt, egter, in voorige tijden, een vrij eigen goed geweest te zijn, totdat het door Gijsbrecht van Nyenrode, in 't jaar 1311, aan Willem van Henegouwen, als Graave van Holland, opgedraagen en van hem wederom ter leen ontvangen werdt, mits, dat het voor den Graave zou zijn een open Huis. In 't jaar 1358 beloofde Gijsbrecht van Nyenrode aan Bisschop Jan van Arkel, zig geen hoog Regtsgebied te zullen aanmaatigen, waar uit blijkt, dat hij er naar gestaan heeft. In dit Slot was, weleer, een coude Kapel, met eene Vikarye, die ter begeevinge van den Heere van Nyenrode stondt. Omtrent het jaar 1482, werdt het zelve, door de Burgers van Utrecht, ingenomen en verbrand. 't Is, sedert, wederom opgebouwd, en, in den jaare 1672, na de tweede verwoesting, door den moedwilden Franschen, andermaal nieuw opgehaald, op de oude grondvesten, die ongeschonden waren gebleeven. Tegenwoordig vertoont het zig als een zeer aanzienlijk gebouw, met eene pragtige Voorpoort, waar toe men over eene Ophaalbrugge nadert. Het legt in eene ruime graft, en nevens het zelve heeft men fraaie Lusthoven en Plantagien. In 't jaar 1741, is de Heer Johan Ort, Heer van Breukelen, met dit Huis beleend.

C. *Gunterstein.*

Schuins over de Kerk van Breukelen, aan de oostzijde van de Vegt, vindt men het oud adelijk Huis *Gunterstein*, weleer een zwaar gebouw, en van ouds door Edelen bezeten, waarop,

in 't jaar 1573, toen de Spaanschen de Stad Haarlem belegerd hielden, veertig mannen van de vijf honderd soldaaten, welken zig te Breukelen verschanst hadden, gelegd werden. Het was, reeds in 't jaar 1539, door de Staaten van Utrecht voor eene Ridder-Hofstad erkend; doch in 't jaar 1611, door de Staaten van Holland, aan welken het leenroerig is, aan den Heere Advokaat van Oldenbarneveld ter leen gegeven zijnde, werdt het, op deszelfs verzoek, zo door de Gedeputeerde Staaten, als door de Staaten van Utrecht zelve, andermaal voor eene Ridder-Hofstad verklaard, blijvende niettemin een gedeelte van het Stigt, onder het Geregte van 't Kapittel van S. Pieter. In 't jaar 1672, werdt het, door de Franschen, met aangestecken buskruit om vergesmeeten; maar, sedert, wederom sierlijk opgehaald en vernieuwd zijnde, vertoont het zig tegenwoordig als een vierkant deftig gebouw, in het midden van eene breede graft, omringd van lommerijk geboomte.

Thans behoort het aan den Heere Ferdinand van Collen, Heer van Gunterstein en Tienhoven, Oud-Schepen en Raad der Stad Amsterdam.

(Letterlijk overgenomen uit het boekwerk, getiteld „Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van alle Volken“, deel XXII, uitgegeven te Amsterdam bij de Wed. Isaak Tirion 1772).

Breukelen, April 1935.

J. D. BASTERT.

Schutsluis en Schans te Nieuwersluis

In een aan ondergeteekende ter inzage gegeven boekje, getiteld „Staat van Alle Volken”, deel XXII, uitgegeven te Amsterdam in 1772, staat het navolgende woordelijk vermeld:

Een klein half uur bezuiden het Huis Kroonenburg legt de *Nieuwersluis*, alwaar men eene schutsluis heeft, tusschen welker deuren de Trekschuiten, en andere kleine vaartuigen, die van Amsterdam naar Urecht vaaren, aanleggen en doorschutten moeten. Deeze sluis brengt de vaartuigen uit de Vegt in eene wetering, die op den Angstel uitloopt en voor omtrent twee honderd jaaren gegraven is. De Regeering der Stad Utrecht verpagt en onderhoudt dezelve. Zij betaalt ook den Sluiswagter, die, uit dien hoofde, onder het Regtsgebied van Utrecht behoort. Nabij de sluis heeft men eenige huizen, en een vermaard Fransch Kostschool, op Stigtschen grond, waarin thans veele jongelingen opgevoed en onderweezen worden. De streek, in welke de sluis legt, is ook bij uitstek vermaakelijk, wegens de menigvuldige Lustplaatsen, die men aldaar, aan beide zijden, tot aan Loenen en Breukelen vindt, wordende, ter oorzaake van het betoverend schoon der Wandeldreeven aan den weg, en der Gezigten langs de Vegt, zeer veel, door de inwoners van Amsterdam en Utrecht, in den zomertijd, bezocht.

In 't jaar 1700 werdt aan Abraham van der Dussen, bij eene overeenkomste tusschen de Gekommitteerden van het Zandpad en hem, toegestaan het maaken, en onderhouden van eene nieuwe houten brugge over de Vegt aan de Nieuwersluis, voor den tijd van twaalf jaaren, onder voorwaarde, dat hij, gedurende dien tijd de *gabellen* trekken zou, welken hij tot nog toe genooten hadt van alle de karossen, wagens, chaisen en andere Vaartuigen, die met de schouw overvaaren, en dat hij, jaarlijks, voor de gabellen op de brugge, mitsgaders aan het Zandpad, zo aan de Nieuwersluis als aan den Voetangel, uitkeeren zou eene somme van zeventuizend guldens, de eene helft aan

den Rentmeester van de Domcinen 's Lands van Utrecht, en de andere helft aan de Thesaurie der Stad Amsterdam, zullende, na verloop van de gemelde jaaren, de eigendom van de brug komen en blijven aan de Provincie van Utrecht, en de Stad Amsterdam.

In 't jaar 1673, toen de Franschen de geheele Provincie van Utrecht in hunne magt hadden, was men bevreesd, dat zij zig te Nieuwersluis zouden versterken, om, vandaar, iets op Amsterdam, of op andere Steden van Holland te onderneemen. Om den vijand derhalve voor te komen, belastte de Prins van Oranje den Kolonel Stokijne, om aan de Nieuwersluis post te vatten. Deeze begaf zig in de maand van Mey, met zestien honderd soldaten en duizend Boeren derwaarts. Men stak terstond de spade in den grond, en, binnen weinige dagen, was er eene tamelijk weerbaare schans opgeworpen, die terstond met geschut voorzien, en, van rondomme, door uitleggers in de Vegt, met geschut en volk, zodaanig versterkt werdt, dat de Franschen, vervolgens tot aan Breukelen genaderd, niets op deeze sterkte durfden onderneemen. Deeze schans was, gedeeltelijk aan de west-, gedeeltelijk aan de oostzijde van de Vegt, en dus zo wel op den Utrechtschen als op den Hollandschen bodem, die, hier ter plaatse, door dien stroom, gescheiden worden, opgeworpen, doch zonder voorkennisse en toestemminge van de Staaten van Utrecht, en zonder eenige vergoeding te doen aan de eigenaars, die, uit dien hoofde, hunne huizen of landen hadden moeten missen.

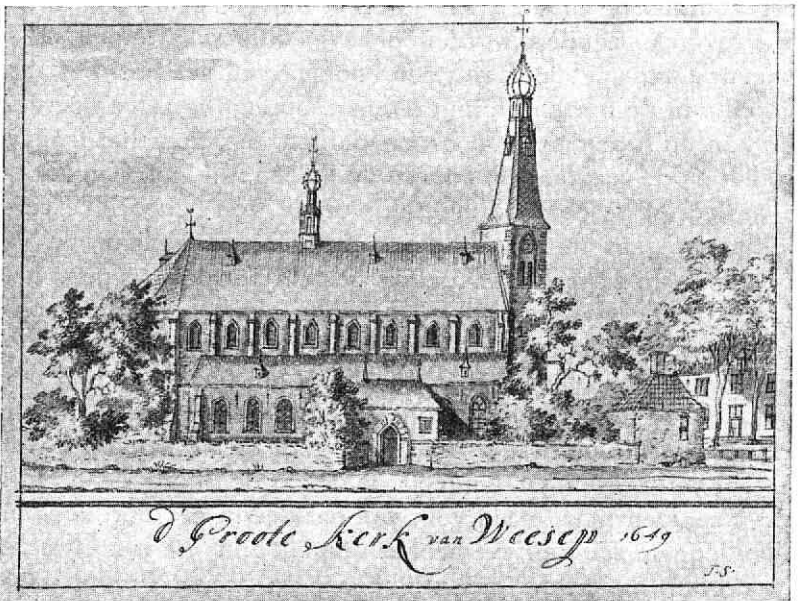
Men hadt er ook eene Kerk gestigt, en een Predikant be-roepen, doch, na deszelfs dood, geen tweeden.

Het Stigts gedeelte werdt ook onder de Souvereiniteit van Holland getrokken, en de lasten aan die Provincie betaald. In deezen toestand bleeven de zaaken tot het jaar 1688, wanneer de sterkte geslegt, den eigenaaren hunne gronden terug gegeven, en de lasten wederom aan de Provincie van Utrecht betaald werden. Bij de overgifte, verklaarden de Staaten van Utrecht te zullen toelaaten, dat in de plaatse aan de Nieuwersluis, wanneer de nood het, naar de gedachten van de Staaten van Holland, vereischen zouden, zonder uitstel een of meer forten gelegd werden, daar het noodig en dienstig was.

Doch dit gebeurde niet voor den jare 1745, wanneer men in Holland, uit voorzorge, wegens den inval der Franschen in de

Oostenrijksche Nederlanden, oordeelde, dat de tijdsomstandigheden de versterking van deeze post vorderden. Daar werdt, derhalve, door de Gemagtigden van de wederzijdsche Provinciën, eene overeenkomst geslooten, waar bij aan de Staaten van Holland toegestaan werdt, dat zij het geslegte Fort van de Nieuwersluis, aan de westzijde van de Vegt, zo als aan de oostzijde reeds geschied was, wederom zouden mogen opmaaken, en in staat van verweeringe stellen; doch de Souvereiniteit en het territoriaal regt over den grond aan het Fort, zou aan de Staaten van Utrecht blijven; gelijk ook, door die Provincie, zouden worden geheven alle schattingen in 's gemeene Landsmiddelen van den bodem, dien het Fort beslaan zou, en van de huizen en ingezetenen, binnen hetzelfde begrepen; aan de Eigenaars van de Landerijen, die, door het leggen van het Fort, vergraaven, en van de huizen, die, uit dien hoofde, geslegt of beschadigd mogten worden, zou behoorlijke vergoeding volgens de schatting van het Geregt, gedaan, en de Provincie van Utrecht schadeloos gesteld worden, wegens het nadeel, dat dezelve daardoor aan haare inkomsten lijden mogten; de doortogt langs den weg en de vaart zou vrij en onbelemmerd moeten blijven, en alles, zo als het toen was, met betrekkinge tot de oefening van den Regtswang, zonder dat de Staaten van Holland daar door meer regt op de Provincie van Utrecht verkreegen, en, eindelijk, wanneer de Staaten van Holland, t'eenigen tijde, eenig volk van oorloge in het Fort zouden willen leggen, zou de Bevelhebber verpligt zijn, die van Utrecht te zweeren, om geene ordentlijkheden in hunne Provincie te pleegen, zonder hunne bewilliging niet over den Stigtschen bodem te trekken, en zig te onderwerpen aan alle hunne politieke bevelen, en die in 't Fort ter uitvoer te zullen doen brengen. (Resolutie van Holland 20 Jaanuari 1746).

Deze overeenkomst werdt, in 't begin van 't jaar 1746, door de Staaten van Holland bekrachtigd, en, ingevolge van dezelve, de nieuwe schans gelegd, die, door Gods goedheid, tot nog toe van geen dienst geweest is.

D' Groote kerk van Weesep 1649

J.S.

De Nederlandsch Hervormde Kerk te Weesp

*Uit den grijs bemosten toren
Dringt der klokken hel geluid;
Komt, het noodt U alle uit,
Mengt Uw stemmen in de koren!*

... ..
*Vliedt daar allen 't aardsch gedruis:
Vrede woont in Godes Huis.*

Dr. J. P. HEIJE.

Om te beginnen eenige data.

Volgens de voorloopige Lijst der Rijkscommissie voor Monumentenzorg (1921) is de kerk ingewijd in 1462. Het koor wordt gerekend deels tot de 1ste en deels tot de 2de helft der 15e eeuw te behooren, het schip tot de 2de helft der 15e eeuw. Het benedengedeelte van den *toren* wordt gedateerd XIIIe eeuw, de vierde geleding XIVe eeuw, grootendeels met tuf bekleed, de bovenste geleding kwam in de XVIe en XVIIe eeuw tot stand. Ten oosten van den Noordbeuk een klassiek portaal van 1673. Het eiken koorhek wordt aldaar gedateerd op pl.m. 1525.

Ook de beroemde *klokken* worden aldaar genoemd, alsmede de vermelding dat vele HSS uit het kerkarchief zich bevinden in de Kon. Bibliotheek te den Haag.

* * *

Er is een oeroude spreuk die ons zegt, dat men de kerk altijd in het midden moet laten. Men placht de kerk in de voorgaande eeuwen dan ook steeds in het midden van het dorp of van e stad te zetten en of liever de huizen werden om de kerk heen gegroepeerd, vooral in de 15e en de 16e eeuw, toen het menschedom groote neiging aan den dag legde voor devotie,

was de kerk ook het middelpunt der geestelijke stroomingen, die de massa beroerden.

Nog ondergaat men de milde sensatie der eenheid, voor- naamheid en kracht die door de steenen tot ons spreken, die ons wijzen op de symboliek der spitsbogen allen oprijzend naar het hoogtepunt in ons denken, naar den Schepper aller dingen, naar God.

Rust en vrede ademen hier in het kerkgebouw naar des dichters woord. De voor historie en vroomheid ontvankelijke zielen worden wonderlijk gestreeld bij het aanschouwen dezer middeleeuwsche schoonheid.

Het is een stimulans voor bespiegelingen op geestelijk en historisch gebied en als in een caleidoscoop gaan de figuren en gebeurtenissen aan ons oog voorbij, waarvan onze St. Laurenskerk de stille tijdgenoot of stomme getuige is geweest.

Geslachten kwamen en geslachten gingen, maar het bouw- werk tartte de eeuwen en bleef tot op dezen dag.

Men overdenkt dat in vroeger eeuwen de keerk meer saam- geweven was met het menschelijk denken dan in onzen tijd. Niet alleen dat men in het leven zich naar de kerk richtte, maar ook na den dood vond men een rustplaats in de gewijde ruimte, of in den hof om de kerk gelegen.

Mede gedenk men dan Keizer Karel de Groote die het ver- branden der lijken verbood en om de kerken tuinen liet aan- leggen met wegen daarheen, die men „doodwegen" noemde, welke naam nog hier en daar wordt aangetroffen.

Andere Heeren, andere wetten. Had Karel de Groote het begraven in en om de kerk bevolen, onze Koning Willem I verbood om hygiënische redenen dit vroom gebruik en ge- laste den aanleg van begraafplaatsen buiten de stad.

In een kerkgebouw als in onze Laurenskerk verstaat men meer dan elders de waarheid van de uispraak, dat 't verleden onverbrekkelijk verbonden is aan het heden en aan de toekomst.

Men verzuime niet daarbij te overwegen, dat in vroeger tij- den de mensch devoter was dan in onze dagen, maar men ziet toch niet voorbij dat dezelfde mensch vaak zich een vat vol tegenstrijdigheden toonde.

Hij ging ter kerke — zeker — maar bij het statiekleed, (welk een schitterenden aanblik moet een volle kerk in de 18e eeuw opgeleverd hebben) droeg hij he zijdgeweel en het is in

die zelfde eeuw voorgekomen, dat men na de preek maar in de kerk elkaar te lijf ging met de wapenen om zijn veete uit te vechten.

Ja als de muren spreken konden! Zij zouden ons verhalen hoe eens het Gregoriaansch gezang door deze gewelven klonk en hoe in later tijd als een afspiegeling van andere zeden de psalmen van Petrus Dathenus, hoe gebrekkig van vorm ook, voldeden aan de eischen onzer vaderen, wanneer zij boetpsalmen aanhieven bij den eeredienst in deze zelfde ruimte.

En met schaamte denken wij terug aan het jaar 1795, toen in dit gebouw door de burgerij tot „comité revolutionair” werd benoemd, met welke daad de Fransche tijd in Weesp werd ingeluid en het Huis van Oranje werd verloochend. Maar onze inleiding is alree te lang en 't wordt dus tijd, dat we overgaan tot het behandelen der historie van de kerk, wat het doel is van dit opstel.

De geschiedenis der Gereformeerde of Hervormde Kerk te Weesp vangt aan op den 20en Januari 1577.

Op dien dag verschenen de gevolgmachtigden van Weesp en Weesper-Carspel bij den Prins van Oranje te Middelburg om met hem te onderhandelen over den overgang naar Z. Excellentie.

Uit de volmacht, die de afgevaardigden meekregen stippen wij dit aan:

„Wij, Schout, Burghemeesteren ende ghemeene Rade „ende Vroedtschap tot Weesp, doen condt ende kennelijk „allen ende een yegelyck dient behoort.

„Certifeerende mits deezn waerachtlich dat wijmet rijpe communicatie gecommiteret hebben ende commiteert hebben en de commiteren mits dezen Jan Gerritszn „Cuyp ende Hillebrandt Govertuyn onze mede-broeder „en Rade om in den name ende van wegghen onse „Ghemeynte van binnen ende buyten ons e geheven onder den Gouvernementen van mijn Heer den Prence van „Orangiën als Stadthouder over Hollandt ende ons weder te voegghen ende te unieeren met Hollandt, mits „ontfanghen van Zijne Excellentie behoerlijcke satisfactie al volghende de pacificatie tot Gendt lest gemaect”.

De partijen werden het eens en van de overeenkomst werd een acte opgemaakt, waaruit we de volgende alinea's overnemen.

„In den eersten, dat aengaende die Religie, dat die van „Weesp ende Weesper-Carspel voornoemt, sullen mogen behouden ende ghebruycken volghende heuren ver„soeck die Reliege die zijluiden tot noch tee hebben ge„hadt, sonder dat Sijne Excellentie ofte die Staten voor„noemdt, den voornoemden van Weeseper-Carspel daer„inne sullen doen enich ongebruijck ofte beleidt, in gheen„der manieren.

„Behoudelie nochtans dat die van Weesp—ende Wees„per-Carspel voornoemdt achtervolghende die Pacifica„tie binnen de voorschreven Stede tot deshalve Religie „niemant sullen dwinghen ofe daaromme te molesteren”.

Krachtens een besluit van de Staten van Holland in hetzelfde jaar 1577 genomen, kwamen nu al de kerkelijke gebouwen en bezittingen onder het beheer van het Stadsbestuur, terwijl van toen af de Gereformeerde godsdienst de heerschende religie werd.

Het schijnt dat de overgang hier te Weesp zonder groote tweespalt tot stand kwam, want men leest nergens van ongeregelheden. Officieele gegevens zijn daaromtrent niet meer aanwezig.

Het eerste notulenboek van den Kerkeraad, dat loopen moet van 1577 to 1646 is niet meer in het archief der Kerk aanwezig. Van 1646 tot op heden is de reeks compleet.

Dit is een eigenaardig verschijnsel, omdat dit naar schrijver dezes, na onderzoek bleek, in vele Protestantsche kerken het geval is.

Dit zoekraken der eerste notulenboeken, kan veroorzaakt zijn door verschillende niet meer na te speuren omstandigheden. Ze kunnen verbrand zijn, ze kunnen door den Kerkeraad verwaarloosd of in de boeken van den predikant terecht gekomen zijn. Ook is het mogelijk, dat ze door het een of andere college indertijd opgevraagd en niet teruggezonden zijn. In het laatste geval zou opgehelderd wezen, waarom dat met zoveel kerkelijke archieven de eerste halve eeuw der Hervorming het geval is.

In elk geval staat het vast, dat men hier te Weesp op het

gebied van godsdienst niet haatdragend is geweest, enkele incidenten natuurlijk uitgesloten.

De verdraagzaamheid was naar den zin der Calvinisten zelfs zoo groot, dat de bekende Hoogleraar Adriaan Saravia er zich in 1587 smalend en met al de heftigheid die hem kenmerkte over uit liet.

Volgens hem kwamen de regeerders en ambtenaren van Weesp niet getrouw ter kerk, en namen de meesten nimmer deel aan het avondmaal waarover de gemeene man morde.

Hoe dit nu moge zijn, de Staten van Holland bemoeiden zich met het geval en informeerden bij Heeren Burgemeesteren van Weesp.

Deze antwoordden: „dat alle openbare betrekkingen te „Weesp behoorlijk in handen van Hervormden waren, „wel niet alle ambtenaren getrouw ten avondmaal gingen, iets wat echter ook door vele Hervormden ver- „waarloosd werd, maar dat allen hunne eigene zitplaatsen hadden in de Groote Kerk, en 's jaarlijks ten minste „eenige keeren de preek en godsdienst-oefening kwamen „bijwonen”.

Opgemerkt moet worden, dat de overheidspersonen en ambtenaren, al bemoeiden zij er zich openlijk niet mede, vaak nog den ouden eeredienst genegen waren, maar toch plaatsen in de Hervormde kerk hadden. Dat was b.v. in later jaren nog het geval met den bekenden Philantroop, den notaris C. van Drosthagen, die tegelijk lid was van het Roomsche kerkbestuur.

Doch er zijn nog andere gronden, waarop wij aannemen, dat het hier nooit op haren en snaren werd gezet.

Zoo verzocht in 1643 eene zekere Govert Francken, Roomsche priester te 's Hertogenbosch aan Heeren Burgemeesteren om verlof

„omme met de bedienaars des Gotelijcken Woorts alhier, „nopens de punten der religie te willen comen in conferentie”

hetgeen werd toegestaan.

Wellicht hebben inze regeerders gehandeld naar het inzicht van Johan de Wit die van meening was dat „door de liberteit van filosofeeren de waere theologie niet gekrenckt werd”.

Of dit openbaar debat gehouden is, is niet na te gaan, door het ontbreken van het eerste notulenboek, maar in elk geval

vreesde de overheid klaarblijkelijk geen onrust van zulk een dispuut, hetgeen bij gespannen verhouding verwacht kon worden.

Van de verdere lotgevallen der kerk in de 17e en 18e eeuw zijn er slechts weinige der vermelding waard. Wij stippen aan dat in 1624 het doophek werd aangebracht en in 1634 de kosterswoning, zooals wij die nu nog kennen, werd gebouwd, terwijl de Kerkeraadskamer dateert uit 1755.

Voorts vernemen wij, dat de kerk in de 18e eeuw slecht werd onderhouden, doch dat kan heel goed veroorzaakt zijn door de economische omstandigheden van dien tijd.

Op de gouden eeuw was de eeuw der inzinking gevolgd en was de waarheid van het spreekwoord: 's Levens goed is eb en vloed' aan den dag getreden. Terloops moge de wensch hier een plaatsje vinden, dat er nog eens een tijd zal komen waarin het mogelijk zal wezen een grondige restauratie van het bouwwerk te doen geschieden.

Wat in de laatste jaren in en buiten het gebouw is gebeurd stemt ons wel dankbaar maar het liet ons toch nog onvoldaan.

Toen in 1577 de hervorming hier te Weesp tot stand kwam, ging dat uiteraard zonder eenige schadevergoeding gepaard.

Eerst in den Franschen tijd is dit nader geregeld.

De vraag aan wie de inkomsten en den eigendom der gebouwen en goederen behoorde, gaf gedurende den tijd der Republiek geen aanleiding tot moeilijkheden van principieel aard.

Anders werd het, toen de Hervormde Kerk ophield publieke kerk te zijn en de overheid, die to 1795 toe de teugels van het bewind ook in de kerk hield, meende er zich niet meer mede te mogen inlaten.

De Staatsregeling van 1798 hakte den knoop door en bij Art. 6 der additionale artikelen werden de gebouwen, voor zoover zij niet bijzonder eigendom der gemeente waren, overgelaten aan de beschikking van het plaatselijk bewind om deswege een vergelijk te treffen tusschen alle Kerkgenootschappen.

Na langdurige onderhandelingen werd de waarde van het kerkgebouw op f 8116—5 st. 8 penningen geschat.

Uit een extract van het „Register der Besluiten van de 1e Kamer van het vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen Volks” van Woensdag den 8 Mei 1799 het vijfde jaar der Bataafsche Vrijheid leeren wij dat de Lutherschen van hunne aanspraken afzagen.

Verder lezen wij in dit extract:

Bij rescriptie gedelibereerd zijnde over het rapport van de Burgers Representanten Stein Parvé en verdere bij dekreet van 4 Februari gecommiteerden ter examen van de missive van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek, daarnevens de dispositie van het Vertegenwoordigend Lichaem gezonden hebbende copie van eene bij hetzelfde bewind ingekomen missive van de Municipaliteit van Weesp benevens alle de Stukken daartoe betrekkelijk houdende onderhandelingen tusschen de onderscheidene kerkgenootschappen over het plaatselijk kerkgebouw aldus besloten:

dat het kerkgebouw en Parochiehuis der voormalige heerschende kerk te Weesp zool hetzelve is bepaald en omschreven in het voorgeslagen plan van vergelijk derzelve Municipaliteit uitgenomen de f 400.— recognitie van de Bank van Leening daarbij vermeld, werd toegewezen aan het Hervormd Kerkgenootschap te Weesp voormeld het rechte gedeelte wordt uitgekeerd., van een somme van fl. 8116m 5. 8. in evenredigheid van het getal zielen in vorig plan uitgedrukt, wordende bij deze verklaard, dat het Lutersche Kerkgenootschap te Weesp ingevolge deszelfs begeerte en reserve waraonder hen ten oordeele van het Hervormde Genootschap voornoemd afstaat van de somme der penningen die hetzelve naar gelang van zijn getal van zielen mogt competeeren ten deze verder niet aansprakelijk is zullende ten aanzien van de begrafeniskosten eene volkomene gelijkheid tusschen de leden der onderscheidene Kerkgenootschappen moeten worden geobserveerd”.

Het heeft nog tot 5 Mei 1809 geduurd eer de Katholieken bereid gevonden werden het hun toegewezen bedrag van f 2662.—7.—4. in ontvangst e nemen. De uitkeering geschiedde door den Procureur Johannes Arend van Utzel en Dirk van der Linden, gevolmachtigden van de Heeren Kerkmeesters Jan Peelen, Abraham Lingius en Maas du Four, bij acte verleden voor Mr. P. Heydanus, notaris te Weesp.

Uit het voorgaande mag men de gevolgtrekking maken, dat,

moge het Hervormd Kerkgenootschap in 1577 in het bezit der Kerk gekomen zijn par le droit de conquete het bij de voldoening van bovengenoemd bedrag laangs egalen weg, par le droit d'achat, eigenaar werd met alle baten en lasten daaraan verbonden.

Sedert de reformatie tot op heden hebben 53 predikanten de kerk van Weesp gediend.

Hun namen volgen hieronder:

- 1582 Cornelis Janse, als R.K. pastoor in Weesp gekomen, in 1582 beroepen tot predikant en in 1586 overleden.
- 1586 H. Nicolai, vertrokken.
- 1587—1591 M. Hortensius, vertrokken.
- 1591—1599 G. H. Ravenstijn, overleden.
- 1599—1626 A. Bulthof, overleden.
- 1626—1626 H. Johannis, eerste 2e predikant, overleden.
- 1626—1630 J. D. Mourcourt, vertrokken.
- 1627—1631 D. Cornelis, overleden.
- 1631—1635 J. Navius, overleden.
- 1635—1637 A. Swalmius, vertrokken.
- 1635—1643 S. Echternius, vertrokken.
- 1636—1640 H. Ruliens, vertrokken.
- 1640—1672 J. Lullius, overleden.
- 1643—1647 M. Costerus, vertrokken.
- 1650—1654 S. Hellius, vertrokken.
- 1655—1668 D. Klinpunat, vertrokken.
- 1668—1676 Aegidius de Raadt, vertrokken.
- 1673—1676 J. Schuylenburg, vertrokken.
- 1676—1679 H. Dekker, vertrokken.
- 1679—1679 H. van Alven, vertrokken.
- 1680—1688 J. Brandolphus, overleden.
- 1680—1695 K. Voskuyl, overleden.
- 1696—1701 D. Klinquant Jr., vertrokken.
- 1701—1704 F. Klinquant, vertrokken.
- 1704—1722 J. Landsman, overleden.
- 1708—1716 N. van Wijk, vertrokken.
- 1716—1724 F. Rentsma, vertrokken.
- 1722—1740 J. Hulscher, overleden.
- 1724—1736 H. Renners, overleden.

- 1736—1761 J. van Deventer, overleden.
 1740—1742 J. C. Mol, vertrokken.
 1742 J. van Wena, afgezet in 1756.
 1757—1802 H. M. A. den Appel, overleden.
 1761—1805 J. van Varick, overleden.
 1802—1837 J. van Blyenburg, overleden.
 1805—1837 D. Schiff, overleden.
 1837 F. H. C. van Ittersum, vertrokken.
 1838—1867 J. J. Prins, Emeritus.
 1839—1840 P. A. Romijn, vertrokken.
 1841—1875 N. van Wijk, overleden.
 1868—1879 J. Moulijn, vertrokken.
 1876—1877 J. H. Grandpré Moliere, vertrokken.
 1877—1879 M. van Marken, vertrokken.
 1871—1886 A. H. de Klerk, vertrokken.
 1880—1883 P. C. Datema, vertrokken.
 1884—1921 J. G. Steenbeek, vertrokken.
 1902—1914 S. Dijkstra, overleden.
 1915—1918 K. Olivier, overleden.
 1919—1923 H. van Wessel, vertrokken.
 1921 tot heden, J. G. Haselager.
 1923—1928 Joh. Stehouwer, vertrokken.
 1928—1934 H. Dekker, vertrokken.
 1934 tot heden, J. G. Sanders.

Wij stippen nog aan dat tot 1875 de prediking in modernen geest geschiedde.

Ds. N. van Wijk, die in dat jaar overleed, was de laatste vertegenwoordiger van die richting. Ds. Moulijn (1868—1879) was ethisch-orthodox, terwijl na dezen alle predikanten rechtzinnig zijn geweest.

A. VAN BEEK.

Het Kerkgebouw der Gereformeerde Kerk, Baambrugge

Hoewel dit kerkgebouw niet van buitengewone architectonische beteekenis is, en niet van Middeleeuwschen, doch hoogstens negentiende eeuwschen oorsprong, is het toch onder de kerkgebouwen min of meer een curiosum. De plaats, waar het gelegen is, leent zich meer voor een retraite-oord dan voor een kerkgebouw, dat immers midden in de bewoonde wereld acte de présence behoort te geven, of althans in het middelpunt der kerkelijke gemeente moet liggen. Beide voorwaarden zijn onvervuld; de laatste zelfs in die mate, dat de ligging voor één vierde deel der kerkgangers gunstig, doch voor drie vierde deel ongunstig is. Als wij in dit artikel de mededeelingen doorgeven, die de schaarsche¹⁾ bronnen ons doen, zal daarmede vanzelf de ongewone ligging van deze kerk haar verklaring vinden.

De geschiedenis der kerk is verbonden aan den naam van Vrouwe Johanna Judith van IJsseldijke geb. Zeelt, in de mondelinge overlevering en waarschijnlijk sinds haar weduwschap Mevrouw Zeelt genoemd. Zij is in 1780 geboren en in 1864 op haar landgoed „Postwijck” overleden en in de Nieuwe Kerk te Amsterdam begraven. Aan deze psychologisch merkwaardige figuur heeft Elise van Calcar een van haar werken gewijd;

¹⁾ Die zijn inderdaad schaarsch. In de „Handelingen v. d. Kerkeraad der Ned. Herv. Gem.” Baambrugge, vindt de plaatselijke „afscheiding” geen reflex van eenige beteekenis. Doordat het huwelijk van Mevr. Zeelt (zie het vervolg van het artikel) kinderloos is gebleven, en er geen afstammelingen zijn is haar familie-archief, dat c.q. niet zonder beteekenis zou zijn, vooral om haar betrekkingen met Groen van Prinsterer, onbereikbaar. De notulen der Afgescheiden Gemeente te Oud-Loosdrecht (zie vervolg) ontbreken tot 1870. Eenig licht verspreiden de „Correctioneele vonnissen” tusschen 1835 en 1840 (depôt Rijksarchief, Utrecht). Men zie voorts de werken over de Afscheiding van Rullmann, Van der Does, Keizer e.a.

zij heet daarin Mevrouw Baars. Zij is ook de „Mevrouw Karper” uit J. A. Wormser’s „Vurige Oven”.

Reeds in den Franschen tijd werden op huize „Postwijck” godsdienstige bijeenkomsten belegd. Wij kunnen het tijdstip, waarop dit begonnen is, zelfs tamelijk precies vaststellen. Dat zal allicht geweest na 1810, het jaar, waarin Koning Lodewijk Napoleon, die eenigen tijd op „Postwijck” verblijf heeft gehouden, uit ons land vertrok, en vóór 1813, het jaar waarin wij weer onafhankelijk werden. De godsdienstige opwaking, die onder den naam van „Réveil” bekend is, en die zich in het begin der vorige eeuw via de school van Bilderdijk aan ons land meedeelde, liet niet na, haar invloed op huize „Postwijck” merkbaar te doen gelden, en Bilderdijks vriend en beste leerling Mr. Is. Da Costa heeft dan ook hier herhaalde malen zijn bekende „Bijbellezingen” gehouden.

Even spontaan en duidelijk als op den „Réveil” reageert „Postwijck” op de kerkelijke beweging van 1834, die bekend is als de Afscheiding, en die als de consequentie van den „Réveil”¹⁾ kan worden beschouwd. „Postwijck” opent zijn deuren wijd voor degenen, die zich van ’t Hervormd Kerkgenootschap afscheiden omdat dit hun rechtzinnige opvattingen inzake leer en tucht niet bevredigt. In de haast monumentale gang, later in de aan de noordzijde gelegen zaal houden de Afscheidenen uit Baambrugge en de omliggende plaatsen als Abcoude, Vinkeveen, Nigtevecht, kerk. Uit processen-verbaal, die herhaaldelijk tegen deze „onwettige” vergaderingen werden opgemaakt blijkt, dat er des Zondags twee godsdienstoefeningen werden gehouden, die door ongeveer 70 volwassenen werden bijgewoond. Bekende figuren uit de Afscheiding als de predikanten Scholte en Brummelkamp zijn in deze bijeenkomsten opgetreden. Ondanks de toenemende tegenwerking der rechterlijke macht, die in 1848 zichzelf in averechtsche wetsinter-

1) Immers, de auctor intellectualis, Scholte, was leerling van Dacosta; hij kwam op de gedachte van afscheiding door zijn bekendheid met de stichting eener vrije kerk te Genève in 1828 door den réveil-man C. Malan.

Het woord „Réveil” wordt door de meeste schrijvers onzijdig genomen. O.a. met Prof. A. G. Honig (Chr. Encyclopaedie, art. A. Vinet) neem ik het — naar zijn oorspronkelijk geslacht — mannelijk. Er is evenveel reden om het vrouwelijk als om het onzijdig te nemen, omdat er evenzeer vrouwelijke als onzijdige Nederlandsche equivalenten voor bestaan.

pretatie overtrof door te dreigen met verbeurdverklaring van het landgoed, zijn deze bijeenkomsten ononderbroken voortgezet tot 1866, zij het ook dat de „kerk“-gangers in 1864 na den dood van Mevrouw Zeelt de vertrekken van „Postwijck“ hebben moeten verwisselen voor het (nu afgebroken) koets-huis.

Een gemeente met eigen ambtsdragers en met autonomie in de uitoefening der tucht was de Postwijcksche kring aanvankelijk niet. Men behoorde tot de kerk van Oud-Loosdrecht, en stond onder haar toezicht. Doop en Avondmaal werden te Oud-Loosdrecht bediend. Wel is er in 1840 een boekje verschenen, dat protesteert tegen de „onrechtmatige bejegeningen van het volk des Heeren“, geschreven door A. Zonne, „Gereformeed leeraar te Abcoude-Baambrug“, doch voor zoover bekend heeft deze predikant te Abcoude-Baambrugge niet zijn vaste bediening gehad, doch daar slechts tijdelijk, waarschijnlijk op Postwijck, een pied à terre gevonden.

Eerst op 9 Juli 1863 wordt de Baambrugsche kring geïnstitueerd tot een zelfstandige kerk, die den naam draagt: Christelijke Afscheiden Gereform. Gemeente, Baambrugge. De reden, waarom eerst thans, dus 27 jaar na de eerste kringvorming de gemeente wordt geïnstitueerd, ligt in het duister. Uiterlijke bloei kan de reden niet geweest zijn; op de vergadering ter institueering bedraagt het aantal stemgerechtigde manslidmaten..... 11. In de Bediening des Woords wordt nu voorzien door combinatie met de „moeder-kerk“, Oud-Loosdrecht; de twee gemeenten hebben nu tot 1866 samen één predikant in Ds. A. G. de Waal, die den eenen Zondag in O.-Loosdrecht, den anderen in Baambrugge preekt.

Als in 1865 deze gemeente de beschikking krijgt over een eigen kerkgebouw, en dat nog wel zonder de gebruikelijke schuldenlast, dan is dat — het behoeft nauwelijks gezegd, — niet de logische ontwikkeling van het leven der jonge en zwakke gemeente, maar zijn er andere krachten aan het werk. Op 1 October 1861 wordt een schenkingsacte gepasseerd, waarbij Mevrouw Zeelt „uit bijzondere toegenegenheid“ aan de Christelijke Afscheiden Gemeente, „welke te Baambrug is of zal gevestigd worden“ een stuk grond afstaat, „tot het stichten eener kerk, pastorij en school“. „Gouverner, c'est pré-voir“. Eerst 23 jaar later zou Baambrugge zijn Christelijke

School krijgen. Mogelijk is ook deze vooruitziende blik de verklaring van het feit dat *dit* perceel grond ondanks zijn weinig gunstige ligging voor kerkbouw werd bestemd. Is het geweest, omdat de schenkster nu eenmaal geen gunstiger gelegen terreinen bezat? Of omdat het oog reeds profetisch in het nabijgelegen Abcoude een gemeente zag opkomen? Hoe het zij, de tijd zou komen, al zou hij slechts kort zijn, dat het verloren plekje met het eenzame kerkje, dat er op zou worden gebouwd een ideaal ontmoetingspunt zou zijn voor de Gereformeerden uit Abcoude met die van Baambrugge.

Als Mevrouw Zeelt op 22 Nov. 1864 sterft blijkt bij opening van het testament dat zij een som van f 6.000.— gelegateerd heeft, „ten einde te worden gebezigd tot het doen bouwen van een lokaal voor een kerk en school". In de kerkeraadnotulen van 14 Maart 1865 komt de zaak van den kerkbouw voor het eerst ter sprake. Den 22en Maart wordt vastgesteld, dat de kerk in October van dat jaar klaar moet zijn. Merkwaardigerwijs heerscht er omtrent het ontwerp, de aanbesteding, de uitvoering en de ingebruikneming van het kerkgebouw in de kerkeraadnotulen een diep stilzwijgen. Einde van het jaar 1865 opent evenwel een kerkgebouw zijn deuren, dat, gezien de geringe getalssterkte der gemeente, met zijn 200 zitplaatsen getuigt van een flinken aanpak en van voorzorg voor de toekomst.

Deze reconstructie der kerkbouw-geschiedenis, die voornamelijk berust op de notulen, schijnt weersproken te worden door den gedenksteen, die is ingemetseld in een zijmuur der kerk. Het opschrift daarvan luidt:

Ter nagedachtenis aan Vrouwe J. J. Zeelt

Hand. 9 : 36b

De eerste steen gelegd door T. Staal

18 $\frac{6}{10}$ 65.

Maar wat beteekent dat? Niet dat eerst op 6 October 1865 de eerste steen gelegd is. Dat kan zelfs niet wanneer wij aannemen dat de datum niet 6 October maar 10 Juni beteekent, want reeds 24 Augustus brengt men een beroep uit op een predikant wat men 1 November opnieuw doet. In beide ge-

vallen wordt uitteraard verondersteld, dat althans de pastorie klaar is. Aannemelijker is het dus, dat de datum die is van het aanbrenge van den gedenksteen ¹⁾).

Op de pastorie (de tegenwoordige consistorie) werd uit dankbare herinnering aan genoten gastvrijheid de naam „Postwijnck” aangebracht. Als in 1892 de tegenwoordige pastorie vóór de oude verrijst brengt men — niet zonder historischen zin — den ouden naam op de nieuwe pastorie over. De „kerk van Postwijnck” is er tot op dezen dag, mede als herinnering aan het leven van Vrouwe J. J. Zeelt, een leven, dat groot geweest is in het offer.

¹⁾ Uit de kerkeraadsnotulen d.d. 5 Jan. 1866 blijkt, dat de nieuwe predikant (Ds. W. J. Wijenberg) dan voor het eerst de vergadering presideert, en dus reeds eerder zijn intrede gedaan, en de pastorie betrokken heeft. In minder dan 3 (winter-)maanden zal men kerk en pastorie wel niet hebben kunnen bouwen.

„Postwijnck”, Baambrugge Utr.

H. M. MATTER, Theol. Drs.

Het Nat. Hist. Museum te Kortenhoef

Dat Kortenhoef en de Kortenhoefsche plassen een eldorado zijn voor schilders is algemeen bekend. Talrijk zijn de schilderijen, tot het maken waarvan de schoonheid van dit plassenland vele onzer bekendste schilders inspireerde.

Dat het echter ook een onuitputtelijke bron is voor natuuronderzoekers is minder bekend. De officieele wetenschappelijke wereld heeft zich weinig met de Kortenhoefsche flora en fauna bezig gehouden.

Het waren meestal amateurs in de botanie, de ornithologie, de biologie, die op de plassen ronddoolden. Vooral ondergeteekende en zijn broer K. Spaan, „geboren en getogen” in Kortenhoef, stellen sinds hun jeugd belang in de levende natuur dezer plassen.

De meest verborgen plekjes werden nagespeurd, de vogels bespied bij hun intieme familieleven. Tot verrassende vondsten leidden deze expedities. Behalve roerdomp, snor, fuut en andere gewone moerasvogels werden ook de zeldzame waterral, het nog zeldzamer wouwaapje, en zelfs het blauwborstje broedend gevonden.

Ook de plantenwereld biedt een rijke verscheidenheid.

Sinds een paar jaren hebben we de medewerking van E. J. Kortenoever, lid van de Ned. Jeugdbond voor Natuurstudie. Deze interesseert zich meer in 't bijzonder voor het aanleggen van verzamelingen. Alles, wat tot nog toe reeds bijeengebracht was, werd geordend en aangevuld met de nieuwe vondsten. Zoo is een uitgebreide collectie ontstaan van allerlei belangwekkends uit de plassen-flora en -fauna.

In het voorjaar van 1934 nam het reeds vaag bestaande plan tot het tentoonstellen dezer bezienswaardigheden, vasteren vorm aan. Opgericht was de „Stichting Curtevenne” tot behoud van natuurschoon voor Kortenhoef en omstreken, zoo-

dat de wenschelijkheid om den rijkdom der plaatselijke natuur te demonstreeren, grooter werd.

Genoemd 3-tal wendde zich tot Bernard A. van Beek, kunstschilder en voorzitter van „Curtevenne”, die gaarne zijn medewerking toezegde.

Een onbewoonbaar verklaarde, dubbele arbeiderswoning werd verbouwd en ingericht als museum. De ruimte was nauwelijks groot genoeg om alles, aangevuld met door anderen tijdelijk afgestane dingen, te bevatten. Ter opluistering was er een collectie schilderijen van Bern. A. van Beek, Ritsema, E. R. D. Schaap, Smeerdijk en Willerding, die elk op hun wijze de schoonheid van het plassenland weergaven.

Beroemd is het museum nog geworden door de op 17 Aug. gevangen reuzenkikvorsch.

Op 4 Augustus had de opening plaats, onder het bijzijn van vele genoodigden, door den Burgemeester van Kortenhoef.

Zeer druk was het bezoek in Augustus. Na de vacantie daalde het, maar bij de sluiting op 1 October hadden toch pl.m. 2500 bezoekers de inrichting bezocht. Ook schoolklassen en vereenigingen bezochten het museum.

Daar het niet doenlijk was, het heele jaar geopend te blijven, werd besloten het museum weer open te stellen in de zomermaanden van 1935 op een nader te bepalen tijdstip.

Kortenhoef, Nov. 1934.

D. N. SPAAN.

Excursie langs de Vecht ¹⁾

Op Woensdag 26 Juni 1935 hebben de leden van de Provinciale Utrechtse Welstands-Commissie, alsmede een 4-tal leden van de oudheidkundige vereniging „Niftarlake" per boot een excursie op de Vecht gemaakt tussen Utrecht en Vreeland.

Deze tocht werd ondernomen naar aanleiding van de diverse plannen, welke bestaan of welke men voornemens is te nemen, voor het verkavelen van enkele landgoederen langs de Vecht.

Alvorens nu onze bevindingen van deze excursie mede te delen zou ik eerst een en ander over de Vecht in het algemeen willen vaststellen. De Vecht is een rivier, die met zijn verrassing brengende bochten en z'n afwisselende oevers, een bijzondere bekoring bezit. Het is echter niet uitsluitend de natuur, die hier de bekoring geeft, maar het is ook de cultuur uit vorige eeuwen, die hier gemanifesteerd in de vele oude buitenhuizen, de Vecht een eigen sfeer geeft, die geen onzer rivieren bezit. En ik geloof, dat juist in dit laatste de grootste aantrekkelijkheid van de Vecht schuilt.

Dit nu is zeer belangrijk voor onze verdere beschouwing, want uit die oude buitenhuizen van de Amsterdamse burgers spreekt zeer duidelijk tot ons, dat bebouwing inplaats van de schoonheid van een streek te schaden, deze aanmerkelijk kan vergroten. Zonder deze buitenhuizen zou de Vecht veel van zijn aantrekkelijkheid verliezen. Het zijn welkome accenten, die het oog boeien en ons voor eentonigheid behoeden. Bebouwing op zichzelf behoeft alzo geen schade te doen aan deze prachtige rivier. Het grote gevaar is echter de wijze, waarop gebouwd wordt en het gevaar, dat in de tegenwoor-

¹⁾ Alhoewel geen **historische** bijdrage, is het bovenstaande in het Jaarboekje opgenomen, omdat ook Niftarlake strijdt voor het aanzien en het historisch behoud van de Vecht, en dit artikel wil medewerken tot verwezenlijking daarvan.

dige tijd met een bebouwing van één der landgoederen langs de Vecht de schoonheid van deze rivier onberekenbare schade zou worden toegebracht is geenszins denkbeeldig. Want waaraan danken die oude patriciërshuizen hun bekooring? Waarom passen deze huizen zo wonderwel in hun omgeving? Ik geloof, dat dit zijn oorzaak vindt in de wonderschone harmonie tussen de natuur en het bouwwerk. De rivier met z'n oevers, het heeft altijd een romantische aanblik. Zo'n riviergezicht is vol romantiek, maar die oude behuizingen zijn eveneens vol romantiek, vandaar de grote harmonie tussen beiden.

Wat voor soort bebouwing wacht ons echter heden ten dage. De gedachtengangen zijn zakelijk en nuchter. Romantiek is als het ware contrabande.

Met dit principe mag men in de stad een huis kunnen bouwen, hetwelk zich aanpast bij de omgeving. Oh, zeker, de stad, waar alles zakelijk is, vraagt een soortgelijke oplossing, maar buiten wordt wat anders geëist. De omgeving buiten, vol van landschappelijk schoon, verdraagt in de allereerste plaats niet de speculatiebouw, waarbij de bekwame hand voor leiding ontbreekt. Die ongebreidelde speculatiebouw smijt op een storend willekeurige wijze het landschap vol met kleinburgerlijke en onsoliede bouwsels, die na verloop van luttele jaren ontsierende bouwvallen zijn.

Ook de principieel goed gefundeerde beweging der nieuwe zakelijkheid is als overigens zeer te waarderen baanbrekende beweging, zoals zij zich thans openbaart, hier niet op haar plaats, want het gaat hier aan de Vecht niet om de banden met het verleden te verbreken, maar juist is het doel die banden op onze wijze aan te knopen.

Moet speculatiebouw in alle opzichten veroordeeld worden, tegenover de nieuwe zakelijkheid is een meer welwillende houding op haar plaats aangezien het ons voorkomt, dat het niet buitengesloten is, dat door geniale hand in deze richting een bevredigende oplossing is te maken. Wanneer de ontwerper maar voor ogen houdt, dat hier niet past een bouwwerk, geschapen door zuiver verstandelijke overwegingen. Hier moet het hart, het gevoel, spreken. Er is nodig grote liefde voor de natuur en daardoor eerbiediging van de natuur. Voortbouwende op de schoonheid der natuur zal men zijn ontwerp op-

bouwen in harmonie met die schoonheid. Noodwendig zal men dan een in zekere mate romantische architectuur verkrijgen. Dit strookt niet geheel met de heden ten dage heersende principes, maar laten de hedendaagse architecten ervan doordrongen worden, dat voor hen als kunstenaar niet van het aller-eerste belang is het principe, maar hun roeping is „dienen van de schoonheid“.

Zoals weleer de belangstelling voor de Vecht en haar boorden de oude buitenhuizen deed verrijzen, zo zal ook nu de herlevende belangstelling voor de Vecht bouwbedrijvigheid met zich mede brengen.

Deze bebouwing a priori tegen te gaan zou een dwaasheid zijn, zou niet getuigen van maatschappelijk inzicht, neen, onze taak is het deze bebouwing in goede banen te leiden. Daartoe is in de allereerste plaats nodig, dat de plannen gemaakt worden door een niet alleen bekwaam architect, maar door een architect, die naast kennis ook gevoel bezit voor het landschappelijk schoon en aanvoelt het zeer speciale karakter van de Vecht.

Vooraf ligt hier een grote taak voor de besturen van de Vechtgemeenten, doch hierover zo straks meer, nu wil ik na deze algemene beschouwingen een en ander mededelen over de bevindingen op onze tocht.

De totale indruk van hetgeen wij zagen was zeer gunstig. De Vecht bezit nog veel niet verstoorde schoonheid en daarom is dubbele waakzaamheid geboden, opdat niet te onzaliger tijd één of andere rustverstoorder hier aan de boorden van de Vecht neerstrijkt. Op een enkel geval te Breukelen na is het aanzicht van de Vecht tussen Maarssen en Vreeland nog zeer goed bewaard gebleven. Ten Zuiden van Maarssen is het echter bedenkelijk minder.

Wij waren vertrokken vanaf de Rode Brug te Utrecht en het duurde niet lang of wij voeren langs de gebouwen van een fabriek te Zuilen. Een dergelijke verwaarloosde staat, waarin deze gebouwen verkeren alsmede het gehele rommelige aanzien moest aan een publiek vaarwater verboden zijn. Een weinig verder staan de gebouwen van een houthandel. Waren

deze gebouwen met wat meer liefde voor de omgeving ontworpen dan was er met gelijke kosten een beter resultaat verkregen. Het dak heeft een helgrijze kleur, die zeer storend werkt. Een andere kleur voor het dak en de gehele overspanning van de tegenwoordige kap in tweeën gedeeld, waardoor het geval wat minder hoog zou zijn geworden, zouden een ontwerp hebben opgeleverd, hetwelk beter bij de omgeving aanpaste.

Een weinig verder varende komen wij weer bij een fabriek. Deze fabriek is niet voldoende organisch gebouwd en heeft daardoor een rommelig karakter.

Daarnaast staan oude loodsen van een pannenfabriek, die wij gaarne aanwijzen als goede voorbeelden van aanpassing bij de omgeving. Een fabriek is hier weer één van de slechte voorbeelden en dan één van de allerergste soort.

Een weinig verder wordt ons oog geboeid door een zeer mooi buurtje bij het kerkje te Zuilen. Een heerlijk hoekje! En dan beklemmt ons de gedachte, dat één onbezonnen daad hier zoo'n heel pitoresk hoekje kan verknoeien. Het ware te wenssen, dat wij binnenkort in dit opzicht door de Gemeentebesturen werden veilig gesteld!

Al varende komen wij langs de bekoorlijke gevel van „Swaenen-Vecht”. De oude ophaalbrug te Zuilen zal binnenkort verdwijnen en door een nieuwe worden vervangen. Laten wij hopen, dat deze nieuwe brug evengoed in z'n omgeving zal aansluiten als z'n voorganger.

Dan komen wij langs de loodsen van de dakpannenfabriek van Weener. Doodgewone loodsen, die een passende, bescheiden plaats in het landschap innemen.

Zuilen ligt inmiddels achter ons en de steven richt zich op Maarssen, hetwelk reeds in de verte opduikt. Reeds van verre wordt ons oog pijnlijk getroffen door een fabriek. Deze fabriek werkt door kleur en afmetingen zeer storend. Vooral het helgrijze dak van asbestcementplaten is foei lelijk. Even later komen wij langs een oudere fabriek, het is een aaneenschakeling van uitbreidingen, maar niettegenstaande dat past deze oude fabriek door kleur en afmeting veel beter in het landschap.

Treurig is de aanblik van een fabriek en de daarnaast staan-

de garage. Dat men z'n zaak vanaf het water geen beter aanzien geeft is onbegrijpelijk.

Zijn wij in Maarssen aangekomen, dan valt het op hoe rommelig het achter sommige huizen is. Eigenaardige opvatting! Vóór aan de straat is alles keurig onderhouden. Van rommel geen sprake, maar achter aan het water, daar is blijkbaar alles geoorloofd. Toch is de Vecht even openbaar als de straat!

Hier staat een slecht voorbeeld van fabrieksbouw in deze streek.

Het even verder gebouwde landhuis „Vechtestein” is een zeer goede oplossing van een modern landhuis aan de Vecht.

De nieuwe brug te Maarssen is, hoewel niet slecht, toch niet geheel geslaagd te noemen. De onderbouw is te zwaar en gesloten. Beter ware geweest een open leuning daar de gesloten leuning van thans wel heel erg het doorzicht beneemt.

De Lange Gracht te Maarssen is een buiengewoon bekoorlijk voorbeeld van bebouwing langs de Vecht, maar een loods aan de overzijde is wel een heel erge grote steen des aanstoets.

Hier komen wij aan de oude brug te Maarssen, die niet alleen in jaren, maar ook in schoonheid verre de meerdere van de nieuwe brug is. Verderop ontrolt zich het prachtige landgoed „Doornburgh” aan ons oog, waar het gevaar van verkaveling dreigt, doch daarover aan het slot. Naast „Doornburgh” is enkele jaren geleden het moderne woonhuis „Zeldenrust” gebouwd, hetwelk een zeer geslaagd voorbeeld is van een modern Vechthuis.

Dit huis behoort tot het oude „Goudestein”, een prachtig 17e eeuws patriciërshuis.

De oude buitenhuizen rijen zich hier samen tot een gesloten keten, want nauwelijks is „Goudestein” uit het oog verloren of „Vegtoever”, thans Rusthuis voor verpleegster van de Ver. Het Witte Kruis, doemt uit zwaar geboomte op. Ook hier dreigt verkaveling. Van verschillende zijden is reeds getracht met het Hoofdbestuur van de Ver. Het Witte Kruis in contact te komen ter bespreking van deze verkavelingsplannen. Hebben tot nog toe deze pogingen weinig resultaat gehad, er is blijkbaar enige kentering in deze aangelegenheid en bedriegen de tekenen niet dan zal ook hier groot onheil voorkomen kunnen worden.

De verderop liggende bebouwing in de gemeene Maarsseveen, welke vanaf de boot zichtbaar is, is geen gelukkig voorbeeld van nieuwe bebouwing. Integendeel moeten wij constateren, dat deze bebouwing een totale mislukking is. Hoe hierin verbetering te brengen zullen wij trachten aan te geven in het slot van dit opstel.

Een voormalig landgoed, waarvan de zolderverdieping destijds door brand werd vernield, is gerestaureerd met een plat dak. Deze oplossing bevredigt niet, hetwelk echter niet het gevolg is van het platte dak, maar meer gezocht moet worden in de kleur van het geheel. De restauratie is niet overeenkomstig de plannen uitgevoerd, hetwelk hier zeer schadelijke gevolgen heeft gehad en wij niet anders dan betreuren kunnen.

Gelukkig ontwaart ons oog dan de oude steenfabriek „Vecht, en Rijn" die bijzonder goed aansluit bij het mooie riviergezicht. Even voor Breukelen zien wij nog een zeer fraai botenhuis, behorende bij kasteel Nijenrode.

Te Breukelen constateren wij helaas weer een voorbeeld van wanstaltige fabrieksbouw.

Naast de brug te Breukelen is een werkplaats gelegen, die op goede wijze in het geheel opgenomen.

Een zeer lelijke fabriek op één der schoonste plekjes van de Vecht is hier een betonwarenfabriek. Het is een schandelijke daad van vandalisme geweest zulk een fabriek hier te bouwen.

Verhoudingen en vormgeving zijn buitengewoon slecht, terwijl de loods met de hel grijze asbestplaten gedekt al zeer lelijk en storend aandoet.

Het naast deze fabriek staande landhuisje is een aardig en goed ontwerp, maar mist helaas het Vecht karakter.

Het tegenover deze fabriek gelegen buiten is onbewoond, hetwelk niet bevreemd, want het zal wel heel bezwaarlijk zijn bewoners te vinden die op de rommelige fabriek willen zien.

Zo zien wij, dat niet alleen schoonheidsbelangen met zo'n afreuzer fabriek worden geschaad, maar ook belangen van financiële aard zijn hiermede gemoeid.

Het plaatsen van deze foielelijke fabriek maakt dit buiten onbewoonbaar.

Te Nieuwersluis vallen dadelijk enkele dissonanten op, die slecht in de omgeving passen.

Een aangename verrassing is de nieuwe brug te Loenen. Dit is een voorbeeld van moderne bruggenbouw, die wonderwel aansluit bij de landelijke omgeving. Wanneer men de brug is doorgevaren krijgt men een prachtgezicht op Loenen met z'n kerk en toren.

Een pakhuis aldaar is een monster van lelijkheid.

De woonhuizen hebben hier veelal prachtig aangelegde achtertuinen. In een van deze tuinen merkten wij blauwe sparren op. Hoe mooi deze boomsoort ook moge zijn aan de oevers van de Vecht is deze boomsoort niet op zijn plaats.

Dich bij de molen is een huis gebouwd in Noorse trant. Het is een goed specimen van Noorse stijl. Storend is echter het dak van dakleer, hetwelk mettertijd nog wel een minder aangename blik zal opleveren. Een bedenkelijk staaltje van architectuur is hier een school. De harmonie tussen de kleur van de steen en van de pannen is wel zeer slecht.

In de omgeving van deze school valt ook al niet veel te bewonderen.

Langs een bocht tussen Loenen en Vreeland, staat nog een aardig rijtje landelijke woningen, genaamd „De Hut”. Dat men aan zulke woningen, die gespeend zijn van alle protserigheid eens meer een voorbeeld nam. Ze zijn bescheiden en nemen een niet opdringerige plaats in de omgeving in.

Zo is ook een landhuis even voor Vreeland te opdringerig van architectuur. Men wil buiten wonen en denklijk ook van de rust van het buitenzijn genieten. Hier is niets tegen, maar laat men dan ook de aanwezige rust niet verstoren met zijn nederzetting.

Tegenover de natuur past ons bescheidenheid. Een goed voorbeeld hiervan is het oude, naast het landhuis staande tuinhuis.

Zo zijn wij aan het eind van onze tocht gekomen en ondervonden, dat in Vreeland een uitstekende gelegenheid is tot het gebruiken van de koffietafel.

Wij willen dit opstel besluiten met enkele algemene opmerkingen, gewijd aan het voorkomen en bestrijden van de gevaren, welke aan de Vecht dreigen.

Laten wij met een klein gevaar mogen beginnen: de oeververdediging. Op verschillende plaatsen zagen wij betonnen overbescherming. De kleurwerking van zulke oeverbescherming is slecht. Daarentegen zijn de voorzieningen met pannen aangenaam van kleur en bezitten in tegenstelling met het doodse oppervlak van de beton een prettige levendige en toch niet storende werking door het profiel der pannen. Het komt ons als winst voor zoveel mogelijk deze laatste oeververdediging toe te passen.

Na de opsomming van al het lelijks, hetwelk wij tegen kwamen, rijst de vraag: hoe dit te verhelpen?

Die bouwwerken slopen zou de radikaalste oplossing zijn, maar dit is onbereikbaar. Enkele der gevallen mogen voor afbraak in aanmerking komen, het meerendeel echter niet. Toch kan in die gevallen nog veel gedaan worden om 't kwaad te verkleinen. Allereerst kan de kleur van het gebouw meer in harmonie met de omgeving gebracht worden, terwijl door beplanting zoveel mogelijk van het gebouw aan het oog onttrokken kan worden, opdat de ergernis, die het verwekt zo gering mogelijk worde.

Veel zou op deze wijze zijn te redden, reden waarom wij deze middelen ter verhelping van het aangerichte onheil, warm aanbevelen in de belangstelling van de belanghebbende gemeentebesturen en verenigingen, zoals „Niftarlake" en de verschillende V.V.V.'s in de Vechtstreek.

Ter voorkoming van verdere ontsiering van de boorden van de Vecht helpen geen schone woorden, maar zijn daden nodig. Er is gezegd „regeren is vooruitzien". Hiervan moeten de Besturen der verschillende Vechtgemeenten doordrongen zijn. Wanneer dit zo nodige inzicht doordringt zal men niet langer volharden in de houding van thans en afwachten totdat bouwaanvragen worden ingediend. Ieder gemeentebestuur heeft echter de taak regelend op te treden. De wijze waarop uitbreiding der bebouwing plaats zal hebben is geen aangelegenheid voor de particulier, maar voor de gemeentebesturen.

Bij het ontwerpen van plannen door de particulier zit altijd he eigenbelang voor, terwijl plannen ontworpen door het gemeentebestuur geleid kunnen worden door de gedachte van het algemeen belang te moeten dienen. Bij de verkaveling van landgoederen moeten de gemeentebesturen een leidende po-

sitie innemen. Er moet zorg gedragen worden dat het landschappelijk schoon zoveel mogelijk behouden blijft, terwijl de nieuwe bebouwing een nieuw accent in de schoonheid ter plaatse moet zijn.

Er is meer voor de gemeentebesturen te doen. Door de hendaagse vervoermiddelen zijn de afstanden geslonken met het gevolg, dat het geen bezwaar meer is verspreid over het land te wonen, met de zo gevreesde verspreide bebouwing en lintbebouwing tot gevolg.

Ook zijn het hier weer de gemeentebesturen, die het middel ter beteugeling van het kwaad in handen hebben.

Of uw gemeente groot of klein is, Edelachtbare Heren, noodzakelijk voor haar is een vastgesteld uitbreidingsplan, waarbij de bestemming der gronden voor verschillende doeleinden wordt vastgelegd.

Nu is er één groote moeilijkheid voor de gemeentebesturen, die ook de goedwillende onder deze besturen van daden in deze richting doet afzien. Dat is de onkundigheid ten opzichte van de hier aangevoerde vraagstukken. Het is begrijpelijk, dat men vanwege onbekendheid met verschillende problemen latent blijft, maar hoe begrijpelijk overigens ook, funest voor een streek als de Vecht is en blijft het.

Aan een vereniging als „Niftarlake” de duurzame plicht belangstelling voor deze zaken bij de gemeentebesturen te wekken. Met het behouden van een enkel oud Buiten bent u er niet. De entourage, waarin het staat is van het allergrootste belang.

Deze entourage wordt beheerst door de nieuwbouw. Daar is deze nieuwbouw voor u als oudheidkundige vereniging ook van het allergrootste belang en is uw werkzaamheid in dezen ook zeer gewenst.

Ten slotte nog een woord over de moeilijkheden voor de gemeentebesturen. Onbekendheid met de materie behoeft geen bezwaar te zijn de zaak ter hand te nemen.

De afd. Utrecht van de Ver. van Ned. Gemeenten, dit bezwaar gevoelende heeft een provinciale Welstandscommissie, bestaande uit 9 personen, deskundigen op verschillend gebied, in het leven geroepen.

Deze commissie adviseert de gemeenebesturen op aanvraag gaarne inzage uitbreidingsplannen, verkavelingsplannen, bebouwingsplannen en ook afzonderlijke bouwontwerpen.

Voor kleine gemeenten is deze commissie een prachtige instelling om de bebouwing in hun gemeenten ook aesthetisch goed verzorgd te krijgen. Daar de commissie provinciaal werkt zijn de kosten zeer gering. In de commissie hebben naast architecten ook experts op stedenbouwkundig en landschappelijk gebied zitting, zodat u een in alle opzichten deskundig advies van de commissie kunt verwachten. De Provinciale Utrechtse Welstandscommissie te doen adviseeren over daarvoor in uw gemeente in aanmerking komende aangelegenheden betekent het belang van uw gemeente behartigen.

Het toenemende vreemdelingenbezoek der laatste jaren moet ook door de magneet van de schoonheid uwer gemeente naar de plaas uwer inwoning worden getrokken.

Daartoe is echter noodzakelijk de schoonheid, die uw gemeente bezit te behouden niet alleen, maar zelfs te vergroten. En dan zal blijken dat het dienen van de schoonheid niet uitsluitend ideëel werk is, maar ook financieel revenuen afwerpt.

Die vergroting van schoonheid zal echter nooit bereikt worden, wanneer men de particulier vrij spel laat. Dit is enerzijds een gevolg van het feit, dat de particulier slechts eigen voordeel beoogt, maar anderzijds is het een gevolg van het feit, dat de particulier slechts de zaak partieel kan bezien n.l. voorzover het hem aangaat. Het is echter eis elke gemeente als geheel te zien, ja zelfs gemeente met gemeente verenigd tot streek als een groot geheel te bekijken en hiervoor een streekplan te ontwerpen.

Hiervoor komt de Vechtstreek zeer zeker in aanmerking.

De gemeenten langs de Vecht zijn geen afzonderlijke eenheden, maar worden door de Vecht aaneengeregeng tot een groot geheel: de Vechtstreek.

Allen, die de Vechtstreek liefhebben, roep ik op om met alle ten dienste staande middelen de desbetreffende gemeentebesturen te bewegen de zo noodzakelijke maatregelen te treffen tot behoud van de schoonheid langs de Vecht, opdat wij met een opgelucht gemoed eens kunnen zeggen: „De Vechtstreek is veilig!”

G. ADRIAANS, B.N.A.,
Secretaris P.U.W.C.

INHOUD

1. Voorrede... ..	III
2. Naamlijst van Bestuur en Leden	V
3. Jaarverslag van den Secretaris	X
4. Rekening van den Penningmeester	XIII
5. Verslag van de excursie	XV

6. Drie Machthebbenden, door Mr. W. B. Westermann	1
7. Twee bewerkte balksleutels, door Pastoor A. E. Rientjes... ..	11
8. Ridderhofsteden aan de Vecht, door J. D. Bastert	15
9. De Schutsluis en Schans te Nieuwersluis, door J. D. Bastert... ..	19
10. De Nederlandsch Hervormde Kerk te Weesp, door A. van Beek... ..	23
11. Het Kerkgebouw der Gereformeerde Kerk te Baambrugge, door Drs. H. M. Matter	32
12. Het Nat. Hist. Museum te Kortenhoef, door D. N. Spaan... ..	37
13. Excursie langs de Vecht, door G. Adriaans	39
